

Број: 03/10-50-4-84-8/11
Сарајево, 27.06.2011.

Истраживање број: 098
Врста истраживања:
КОМП – компаративни преглед

PROPISI O IZBORNOM PROCESU

Припремили:
Сена Бајрактаревић
Нихада Јелећ
Аида Османовић
Душко Маслеша

Руководилац
Истраживачког сектора
Сена Бајрактаревић

Дескриптор: Избори

Истраживање је намијенјено посланицима и делегатима, који могу поставити додатна питања, сугестије и коментаре на email адресу: istrazivacki.sektor@parlament.ba.

Грађани Босне и Херцеговине могу коментирати радове, али Истраживачки сектор нема могућност да одговара на коментаре и дискутира о истраживању.

Информације наведене у садржају истраживања важеће су у тренутку припреме истраживања и оне се не ажурирају након објаве истраживања.

Истраживање не одражава званичан став Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине (PSBiH).

SADRŽAJ

A.	Uvod	3
B.	Rokovi za uspostavu vlasti	3
B.1.	Slovenija	3
B.2.	Hrvatska	5
B.3.	Srbija	6
B.4.	Crna Gora	7
B.5.	Albanija	7
C.	Prijevremeni izbori	9
C.1.	Slovenija	9
C.2.	Hrvatska	9
C.3.	Srbija	10
C.4.	Crna Gora	11
C.5.	Albanija	12
D.	Ograničenje prava da se bude biran	12
D.1.	Slovenija	13
D.2.	Hrvatska	13
D.3.	Srbija	13
D.4.	Crna Gora	14
D.5.	Albanija	14
E.	Pravo dijaspore da glasa na lokalnim izborima	15
E.1.	Slovenija	15
E.2.	Hrvatska	15
E.3.	Srbija	16
E.4.	Crna Gora	16
E.5.	Albanija	16
F.	Davanje mogućnosti stranim državljanima sa dužim boravkom u zemlji da glasaju na lokalnim izborima	17
F.1.	Slovenija	17
F.2.	Hrvatska	17
F.3.	Srbija	18
F.4.	Crna Gora	18
F.5.	Albanija	18
F.6.	Države Evropske unije, Norveška i Švicarska	18
G.	Način prebrojavanja glasačkih listića po zatvaranju biračkih mjesta	20
G.1.	Slovenija	20
G.2.	Hrvatska	21
G.3.	Srbija	22
G.4.	Crna Gora	23
G.5.	Albanija	24
H.	ZAKLJUČAK	32
I.	LITERATURA I IZVORI	33

A. Uvod

Procedure za pojedine aspekte izbornog procesa, kao što su uspostava vlasti nakon izbora, prijevremeni izbori, ograničenje prava da se bude izabran, pravo glasanja na lokalnim izborima za državljane koji se nalaze izvan zemlje i za strane državljane te prebrojavanje glasačkih listića, propisane su ustavom, izbornim zakonima i drugim zakonima.

U ustavima Slovenije, Hrvatske, Srbije, Crne Gore i Albanije propisani su rokovi za uspostavu vlasti i sazivanje prijevremenih izbora, a ta procedura detaljnije je definirana zakonima koji se odnose na izborni proces. Općenito, u nekima od navedenih zemalja procedure predviđaju mogućnost, pod propisanim uslovima, nekoliko pokušaja izbora mandataru i formiranja vlade (dva ili više pokušaja), a u slučaju da se te mogućnosti iscrpe, slijedi raspisivanje izbora.

U svim navedenim državama pravo da budu izabrani imaju državljani koji su do dana izbora napunili 18 godina, ali postoje i dodatna ograničenja koja su navedena u ovom istraživanju.

Jedan dio ovog istraživanja odnosi se na davanje mogućnosti državljanima drugih zemalja sa dužim boravkom u zemlji domaćinu da glasaju na lokalnim izborima.

U istraživanju su također navedene odredbe koje se tiču prebrojavanja glasova, te davanja prava državljanima koji privremeno žive izvan matične države da glasaju na lokalnim izborima.

B. Rokovi za uspostavu vlasti

B.1. Slovenija

U Sloveniji postoji više propisa koji definiraju pitanje izbora u toj državi:

- Ustav Republike Slovenije,
- Zakon o izborima u Državni zbor,
- Zakon o izborima predsjednika Republike,
- Zakon o državnom svetu,
- Zakon o određivanju izbornih jedinica za izbor poslanika u Državni zbor,
- Zakon o određivanju izbornih jedinica za izbor predstavnika lokalnih interesa u Državni svet,
- Zakon o izborima poslanika iz Republike Slovenije u Evropski parlament,
- Zakon o lokalnim izborima,
- Zakon o evidenciji izbornih prava,
- Zakon o izbornoj i referendumskoj kampanji,
- Zakon o lokalnoj samoupravi,
- Zakon o referendumu i o građanskoj inicijativi.

Zakoni koji uređuju izborni sistem usvajaju se dvotrećinskom većinom glasova u Državnom zboru, kako je definirano Ustavom Republike Slovenije¹. Parlamentarni, predsjednički i

¹ Član 80. st.(4) Ustava Republike Slovenije (URS) od 28. decembra 1991. godine, Uradni list RS, I, br. 33/1991, izvor – internetska stranica Uradnog lista: <http://www.uradni-list.si/> (preuzeto 16. juna 2011.)

lokalni izbori u Sloveniji održavaju se u različito vrijeme. Ustavom je propisano da mandat poslanika Državnog zbora traje četiri godine², a predsjednika Republike pet godina³.

Ustav Republike Slovenije propisuje da se novi Državni zbor bira najranije dva mjeseca, a najkasnije 15 dana prije isteka četiri godine od prve sjednice prethodnog Državnog zbora. Mandat ranijeg Državnog zbora se završava prvom sjednicom novog Državnog zbora, koju saziva predsjednik Republike najkasnije 20 dana nakon izbora⁴.

Kandidata za predsjednika Vlade Državnom zboru predlaže predsjednik Republike nakon konsultacija sa predsjednicima klubova poslanika⁵, i to najkasnije 30 dana nakon konstituiranja Državnog zbora. Izbor predsjednika Vlade se obavlja najranije 48 sati i najkasnije 7 dana nakon predlaganja kandidata. Predloženi kandidat na sjednici Državnog zbora predstavlja programske planove Vlade. Predsjednika Vlade bira Državni zbor na tajnom glasanju većinom glasova svih poslanika (najmanje 46).

Ako kandidat nije izabran prilikom prvog glasanja, može se obaviti ponovni izbor predsjednika Vlade na osnovu nove kandidature. Novi kandidati trebaju biti predloženi najkasnije 14 dana nakon prvog glasanja. Kandidata (novog ili istog) može predložiti predsjednik Republike, ali ga mogu predložiti i klubovi poslanika ili najmanje 10 poslanika. Ako je predloženo više kandidata, o svakom kandidatu se glasa posebno, s tim da se najprije glasa o kandidatu kojeg je predložio predsjednik Republike. Ako on nije izabran, glasa se o drugim kandidatima prema redoslijedu podnošenja prijedloga. Kada se izabere jedan kandidat, glasanje se završava i ne glasa se o preostalim prijedlozima⁶.

Ako ni u drugom krugu glasanja nije izabran nijedan kandidat, predsjednik Republike raspušta Državni zbor i raspisuje nove izbore, osim ako Državni zbor u roku od 48 sati većinom glasova prisutnih poslanika odluči da obavi ponovni izbor predsjednika Vlade. U tom slučaju za izbor je dovoljna većina glasova prisutnih poslanika. Na ponovljenom izboru se glasa o pojedinačnim kandidatima po redoslijedu broja glasova dobivenih na ranijem glasanju, zatim o novim predloženim kandidatima, među kojima prednost ima kandidat predsjednika Republike. Ako ni prilikom tog izbora nijedan kandidat ne dobije potrebnu većinu glasova, predsjednik Republike raspušta Državni zbor i raspisuje nove izbore⁷.

Kad je izabran predsjednik Vlade, on mora u roku od 15 dana dostaviti predsjedniku Državnog zbora prijedlog za imenovanje ministara. Ako predsjednik Vlade u tom roku ne predloži sastav Vlade, Državni zbor mu može odrediti novi rok. Ako i nakon isteka tog roka predsjednik Vlade ne predloži kandidate za ministre, Državni zbor utvrđuje da je predsjedniku Vlade prestala funkcija.

Lista kandidata za ministre mora sadržavati propisane podatke. Svaki kandidat se mora predstaviti nadležnom radnom tijelu Državnog zbora najranije 3 i najkasnije 7 dana nakon predlaganja njegove kandidature. Kandidat mora odgovarati na pitanja članova radnog tijela. Predsjednik radnog tijela najkasnije 48 sati nakon predstavljanja kandidata za ministra šalje predsjedniku Državnog zbora i predsjedniku Vlade mišljenje o primjerenosti kandidata za

² Član 80. st.(1) Ustava Republike Slovenije

³ Član 103. st.(3) Ustava Republike Slovenije

⁴ Član 81. st.(3) Ustava Republike Slovenije

⁵ Član 111. st.(1) Ustava Republike Slovenije

⁶ Formiranje Vlade Republike Slovenije, izvor – internetska stranica <http://www.vlada.si/>

⁷ Član 111. st.(4) i (5) Ustava Republike Slovenije

ministra. Mišljenje nije obavezujuće za Državni zbor. Predsjednik Vlade može najkasnije 3 dana nakon prijema mišljenja povući prijedlog kandidata i u istom roku predložiti novog kandidata. Predstavljanje novih predloženih kandidata mora biti obavljeno najkasnije 3 dana nakon što predsjednik Državnog zbora dobije novi prijedlog kandidature.

O imenovanju ministara poslanici glasaju tako da o listi kandidata za ministre glasaju u cjelosti. Lista je izglasana ako je za nju glasala većina prisutnih poslanika⁸.

Ako lista nije izglasana, obavlja se novo glasanje o imenovanju ministara na osnovu nove liste. Predsjednik Vlade mora predložiti novu listu kandidata najkasnije 10 dana nakon prvog glasanja. Ako ni ta nova lista nije izglasana, predsjednik Vlade može predložiti glasanje o svakom kandidatu posebno. Glasa se tako da poslanici na listi zaokruže redni broj pored imena svakog kandidata za kojeg glasaju. Vlada stupa na dužnost ako je imenovano više od dvije trećine ministara, pri čemu se ne broje ministri bez resora. Predsjednik vlade mora u roku od 10 dana nakon preuzimanja funkcije predložiti još neimenovane ministre odnosno obavijestiti Državni zbor koje resore će privremeno, ali ne duže od tri mjeseca, sam preuzeti ili ih povjeriti drugom ministru. Ako Državni zbor ni tri mjeseca nakon preuzimanja funkcije Vlade ne imenuje cijelu Vladu, Državni zbor utvrđuje da je prestala funkcija predsjednika Vlade i ministara.

B.2. Hrvatska

U Hrvatskoj prvo zasjedanje Hrvatskog sabora, koje saziva predsjednik Republike⁹, održava se najkasnije 20 dana nakon provedenih izbora.¹⁰ Hrvatski sabor konstituira se izborom predsjednika na prvoj sjednici na kojoj je prisutna većina zastupnika.¹¹

Predsjednik Republike povjerava mandat za sastavljanje Vlade osobi koja, na temelju raspodjele zastupničkih mjesta u Hrvatskom saboru i obavljenih konsultacija, uživa povjerenje većine svih zastupnika.¹² Ta osoba zatim predlaže članove Vlade.¹³ Odmah po sastavljanju Vlade, a najkasnije u roku od 30 dana od prihvaćanja mandata, mandatar je dužan program Vlade i Vladu predstaviti Hrvatskom saboru i zatražiti glasanje o povjerenju. Vlada stupa na dužnost kad joj povjerenje iskaže većina svih zastupnika u Hrvatskom saboru. Na temelju odluke Hrvatskog sabora o iskazivanju povjerenja Vladi Republike Hrvatske, rješenje o imenovanju predsjednika Vlade donosi predsjednik Republike uz supotpis predsjednika Hrvatskog sabora, a rješenje o imenovanju članova Vlade donosi predsjednik Vlade uz supotpis predsjednika Hrvatskog sabora.¹⁴

Ako mandatar ne sastavi Vladu u roku od 30 dana od dana prihvaćanja mandata, predsjednik Republike mu može produžiti mandat za još najviše 30 dana. Ako ni u tom roku mandatar ne

⁸ Formiranje Vlade Republike Slovenije, izvor – internetska stranica <http://www.vlada.si/> (preuzeto 14. juna 2011.)

⁹ Član 98. Ustava, Narodne novine br. 85 od 09.07.2010. Izvor: <http://narodne-novine.nn.hr> (preuzeto 16.06.2011.)

¹⁰ Član 74. stav (2) Ustava

¹¹ Član 74. stav (3) Ustava

¹² Član 98. Ustava

¹³ Član 110. stav (1) Ustava

¹⁴ Član 110. Ustava

usprije sastaviti Vladu ili ako predložena Vlada ne dobije povjerenje Hrvatskog sabora, predsjednik Republike povjerit će mandat za sastav Vlade drugoj osobi.¹⁵

Ako Vlada ne bude sastavljena u skladu sa prethodno navedenim, predsjednik Republike će imenovati privremenu nestranačku Vladu i istodobno raspisati prijevremene izbore za Hrvatski sabor.¹⁶

B.3. Srbija

U Srbiji izbore za narodne poslanike raspisuje predsjednik Republike, 90 dana prije isteka mandata Narodne skupštine, tako da se izbori okončaju u narednih 60 dana.¹⁷ Rezultate izbora Republička izborna komisija objavljuje u roku od 96 časova od časa završetka glasanja u "Službenom glasniku Republike Srbije".¹⁸ Republička izborna komisija najkasnije u roku od 10 dana od dana objavljivanja ukupnih rezultata izbora sve dobijene mandate sa izborne liste dodjeljuje kandidatima po redoslijedu na izbornoj listi, počev od prvog kandidata sa liste.¹⁹ Republička izborna komisija izdaje poslaniku uvjerenje da je izabran.²⁰

Prvu sjednicu Narodne skupštine zakazuje predsjednik Narodne skupštine iz prethodnog saziva, tako da se sjednica održi najkasnije 30 dana od dana proglašenja konačnih rezultata izbora.²¹ Narodna skupština na prvoj sjednici potvrđuje mandate narodnih poslanika, po postupku utvrđenom Poslovníkom. Narodna skupština je konstituisana potvrđivanjem mandata dvije trećine narodnih poslanika.²² Potvrđivanje mandata poslanika vrši se na osnovu uvjerenja o izboru za narodnog poslanika i izvještaja Republičke izborne komisije o provedenim izborima, u roku od 30 dana od dana proglašenja konačnih rezultata izbora. Na konstitutivnoj sjednici Narodne skupštine obrazuje se komisija od tri člana radi utvrđivanja saglasnosti uvjerenja o izboru za narodnog poslanika i izvještaja Republičke izborne komisije. Na osnovu izvještaja komisije lice koje predsjedava konstitutivnom sjednicom Narodne skupštine konstatuje da je Republička izborna komisija podnijela izvještaj o provedenim izborima i koja su uvjerenja o izboru za narodne poslanike u saglasnosti sa tim izvještajem, čime je potvrđen mandat novoizabranim poslanicima.²³

Predsjednik Republike predlaže Narodnoj skupštini kandidata za predsjednika Vlade, pošto sasluša mišljenje predstavnika izabranih izbornih lista.²⁴ Predsjednik Republike predlaže Narodnoj skupštini kandidata za predsjednika Vlade kad god se bira nova Vlada. Predsjednik Republike dužan je da Narodnoj skupštini predloži onog kandidata za predsjednika Vlade koji može da obezbijedi izbor Vlade.²⁵

¹⁵ Član 111. Ustava

¹⁶ Član 112. Ustava

¹⁷ Član 101. stav (1) i (2) Ustava Republike Srbije ("Sl. glasnik RS", br. 98/2006). Izvor: <http://www.parlament.gov.rs>

¹⁸ Član 86. Zakona o izboru narodnih poslanika (Službeni glasnik 35/00), izmjene i dopune (Službeni glasnik 18/04), (Službeni glasnik 36/11) Izvor: <http://www.rik.parlament.gov.rs/> (preuzeto 22.06.2011.)

¹⁹ Član 84. Zakona o izboru narodnih poslanika

²⁰ Član 87. Zakona o izboru narodnih poslanika

²¹ Član 101. stav (1) i (2) Ustava

²² Član 16. stav (1) i (3) Zakona o Narodnoj skupštini. Izvor: www.parlament.gov.rs (preuzeto 24.06.2011.)

²³ Član 27. stav (3), (4), (5) Zakona o izboru narodnih poslanika

²⁴ Član 112. stav (1) tačka 3. Ustava

²⁵ Član 18. Zakona o predsjedniku Republike. Izvor: www.parlament.gov.rs (preuzeto 24.06.2011.)

B.4. Crna Gora

U Crnoj Gori konačni rezultati izbora za poslanike objavljuju se u "Službenom listu Republike Crne Gore" najkasnije u roku od 15 dana od dana održavanja izbora.²⁶ Republička izborna komisija izabranom poslaniku izdaje, na dan potvrđivanja mandata, uvjerenje da je izabran za poslanika.²⁷ Potvrđivanje mandata poslanika novog saziva vrši se u roku od 15 dana od dana održavanja izbora.²⁸ Prva sjednica novoizabranog sastava Skupštine održava se najkasnije 15 dana od dana objavljivanja konačnih rezultata izbora.²⁹ Predsjednik Crne Gore predlaže mandataru u roku od 30 dana od dana konstituisanja Skupštine. Mandatar za sastav Vlade iznosi u Skupštini svoj program i predlaže sastav Vlade, o čemu Skupština odlučuje istovremeno.³⁰

Skupština se raspušta, ako ne izabere Vladu u roku od 90 dana od dana kada predsjednik Crne Gore prvi put predloži mandataru.³¹

Ako Skupština duže vrijeme ne obavlja nadležnosti utvrđene Ustavom, Vlada može raspustiti Skupštinu pošto sasluša mišljenje predsjednika Skupštine i predsjednika klubova poslanika u Skupštini. Vlada kojoj je prestao mandat ne može raspustiti Skupštinu.³² Skupština se raspušta ukazom predsjednika Crne Gore.

Skupština se ne može raspustiti za vrijeme ratnog ili vanrednog stanja, ako je pokrenut postupak glasanja o nepovjerenju Vladi, kao ni u prva tri mjeseca od konstituisanja i tri mjeseca prije isteka mandata.³³

B.5. Albanija

Izborni proces u Albaniji reguliran je Ustavom³⁴ i Izbornim zakonom. Rokovi za uspostavu vlasti i raspuštanje Skupštine propisani su Ustavom Republike Albanije. Skupština se raspušta i sazivaju se novi izbori kada u tri, odnosno u pet pokušaja ne uspije izabrati predsjednika Republike, u zavisnosti od broja kandidata, te ako ne imenuje premijera na početku svog mandata ili ako ne imenuje premijera nakon što je prethodnom izglasala nepovjerenje. Detaljnu proceduru i propisane rokove navodimo u nastavku.

Formiranje Skupštine: Izbori za Skupštinu Republike Albanije održavaju se svake četiri godine i to od 60 do 30 dana prije isteka njenog mandata i ne kasnije od 45 dana od njenog raspuštanja. Mandat Skupštine traje do prve sjednice novog saziva. U ovom razdoblju Skupština ne može usvajati zakone i donositi odluke, osim kada su preduzete vanredne mjere³⁵.

²⁶ Član 99. Zakona o izboru odbornika i poslanika Crne Gore. Izvor: internetska stranica Skupštine Crne Gore <http://www.skupstina.me> (preuzeto 17.06.2011.)

²⁷ Član 100. Zakona o izboru odbornika i poslanika

²⁸ Član 14. stav (4) Zakona o izboru odbornika i poslanika

²⁹ Član 88. Ustava Crne Gore. Izvor: internetska stranica Skupštine Crne Gore <http://www.skupstina.me> (preuzeto 17.06.2011.)

³⁰ Član 103. Ustava

³¹ Član 92. stav (1) Ustava

³² Član 110. stav (3) Ustava

³³ Član 92. stav (4) Ustava

³⁴ Ustav Republike Albanije donesen 21. oktobra 1998. Godine. Izvor: internetska stranica predsjednika Republike Albanije: <http://www.president.al/> (preuzeto 21. juna 2011. godine)

³⁵ Član 65. Ustava Republike Albanije

Prvu sjednicu novoizabrane Skupštine saziva predsjednik Republike ne kasnije od 20 dana nakon završetka izbora. Ukoliko predsjednik ne obnaša svoju dužnost, Skupština se sama može sazvati u roku od 10 dana nakon izbora.³⁶

Izbor predsjednika Republike i raspuštanje Skupštine:

1. Predsjednika Republike Albanije bira Skupština. Kandidata na tu funkciju predlaže grupa poslanika koja ne može biti manja od 20 članova.
2. Predsjednik Republike se bira tajnim glasanjem, bez rasprave u Skupštini i ako za kandidata glasa većina od tri petine svih poslanika.
3. U slučaju da ova većina nije postignuta u prvom glasanju, drugo glasanje se održava u roku od sedam dana od dana prvog glasanja.
4. U slučaju da ni prilikom drugog glasanja nije dostignuta ova većina, treće glasanje se održava u roku od sedam dana.
5. U slučaju da postoji više od jednog kandidata i nijedan od njih nije dobio potrebnu većinu, u roku od sedam dana održava se glasanje za dva kandidata koji su osvojili najveći broj glasova.
6. Ako ni prilikom četvrtog glasanja nijedan od dva kandidata nije dobio potrebnu većinu, održava se peto glasanje.
7. Ako ni prilikom petog glasanja ni jedan od dva kandidata nije dobio potrebnu većinu Skupština se raspušta i novi opći izbori se održavaju u roku od 60 dana.
8. Nova skupština bira predsjednika u skladu sa procedurom navedenom u stavovima od (1) do (7) ovog člana. Čak ni ako nova Skupština ne izabere predsjednika, Skupština se raspušta i novi opći izbori se održavaju u roku od 60 dana.
9. Sljedeća Skupština bira predsjednika Republike većinom svih poslanika³⁷.

Izbor novog premijera: predsjednik Republike, na početku mandata Skupštine, kao i kada je upražnjena funkcija premijera, imenuje premijera na prijedlog stranke ili koalicije stranaka koja ima većinu mjesta u Skupštini. Ukoliko imenovanog premijera nije potvrdila Skupština, predsjednik Republike imenuje novog premijera u roku od deset dana. Ako Skupština ne potvrdi ni novoimenovanog premijera, Skupština bira drugog premijera u roku od deset dana. U ovom slučaju predsjednik Republike imenuje premijera. Ukoliko Skupština ne uspije da izabere novog premijera, predsjednik Republike raspušta Skupštinu³⁸.

Izbor novog premijera nakon izglasavanja nepovjerenja prethodnom premijeru: ukoliko većina svih poslanika Skupštine odbije inicijativu za izglasavanje povjerenja koju je podnio premijer, Skupština bira novog premijera u roku od 15 dana. U ovom slučaju predsjednik Republike imenuje novog premijera. U slučaju da Skupština ne uspije da izabere novog premijera, predsjednik Republike raspušta Skupštinu³⁹. U slučajevima kada je inicijativu za izglasavanje nepovjerenja koju je podnijela jedna petina poslanika Skupštine potvrdila većina svih poslanika, Skupština bira drugog premijera u roku od 15 dana. U tom slučaju, predsjednik imenuje novog premijera. U slučaju da Skupština propusti da izabere novog premijera, predsjednik Republike raspušta Skupštinu⁴⁰.

³⁶ Član 67. Ustava Republike Albanije

³⁷ Član 87. Ustava Republike Albanije

³⁸ Član 96. Ustava Republike Albanije

³⁹ Član 104. Ustava Republike Albanije

⁴⁰ Član 105. stav (1) i (2) Ustava Republike Albanije

C. Prijevremeni izbori

C.1. Slovenija

Održavanje prijevremenih izbora propisano je Ustavom Republike Slovenije i Zakonom o izborima u Državni zbor. Kako smo već naveli, predsjednik Republike može raspustiti Državni zbor ako Državni zbor u tri pokušaja ne izabere predsjednika Vlade prilikom uspostave nove vlasti ili ako ne izabere novog predsjednika Vlade nakon što je prethodnom izglasao nepovjerenje, također nakon tri pokušaja.

Ustav precizira da, ako se Državni zbor raspusti, izbori za novi Državni dom se održavaju najkasnije dva mjeseca nakon raspuštanja⁴¹. Sve navedeno detaljnije je propisano Zakonom o izborima u Državni zbor⁴². Prijevremene izbore raspisuje predsjednik Republike aktom o raspuštanju Državnog zbora⁴³, a mogu se održati najranije 40 dana od raspisivanja izbora⁴⁴.

C.2. Hrvatska

Zastupnici u Hrvatski sabor biraju se na vrijeme od četiri godine,⁴⁵ a predsjednik Republike bira se na vrijeme od pet godina.⁴⁶ Trajanje mandata zastupnicima u Hrvatskom saboru može se zakonom produžiti samo u slučaju rata ili u slučajevima iz člana 17. i 101. Ustava (za vrijeme trajanja ratnog stanja, u slučaju neposredne ugroženosti neovisnosti, jedinstvenosti i opstojnosti države te velikih prirodnih nepogoda).

Raspuštanje Sabora: Hrvatski sabor može se raspustiti radi raspisivanja prijevremenih izbora, ako to odluči većina svih zastupnika.⁴⁷ Osim toga, predsjednik Republike može raspustiti Hrvatski sabor u skladu s odredbama člana 104. Ustava,⁴⁸ tj. može raspustiti Hrvatski sabor na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade, a nakon savjetovanja s predstavnicima klubova zastupnika parlamentarnih stranaka, ako na zahtjev Vlade da se izglasa povjerenje, Hrvatski sabor Vladi izglasa nepovjerenje ili u roku od 120 dana od dana predlaganja ne donese državni proračun. Predsjednik Republike ne može na prijedlog Vlade raspustiti Hrvatski sabor dok traje postupak za utvrđivanje njegove odgovornosti za povredu Ustava.⁴⁹

Vlada: na prijedlog najmanje jedne petine zastupnika u Hrvatskom saboru može se pokrenuti pitanje povjerenja predsjedniku Vlade, pojedinom članu Vlade ili Vladi u cjelini. Glasanje o povjerenju Vladi može zahtijevati i predsjednik Vlade. Ne može se raspravljati i glasati o povjerenju prije nego protekne sedam dana od dana dostave prijedloga Hrvatskom saboru. Rasprava i glasanje o povjerenju mora se provesti najkasnije u roku od 30 dana od dana dostave prijedloga Hrvatskom saboru. Odluka o nepovjerenju je donijeta ako je za nju glasala većina od ukupnog broja zastupnika u Hrvatskom saboru. Ako Hrvatski sabor odbije prijedlog za izglasavanje nepovjerenja, zastupnici koji su ga postavili ne mogu ponovno

⁴¹ Član 81. st. (3) Ustava Republike Slovenije

⁴² Izvor – internetska stranica Uradnog lista: <http://www.uradni-list.si/> (preuzeto 16. juna 2011.)

⁴³ Član 14. Zakona o izborima u Državni zbor

⁴⁴ Član 15. Zakona o izborima u Državni zbor

⁴⁵ Član 73. stav (1) Ustava

⁴⁶ Član 95. stav (1) Ustava

⁴⁷ Član 78. stav (1) Ustava

⁴⁸ Član 78. stav (2) Ustava i član 104. Ustava

⁴⁹ Član 104. stav (2) Ustava

podnijeti isti prijedlog prije isteka roka od šest mjeseci. Ako se izglasa nepovjerenje predsjedniku Vlade ili Vladi u cjelini, predsjednik Vlade i Vlada podnose ostavku. Ako se u roku od 30 dana ne izglasa povjerenje novom mandataru i članovima koje predlaže za sastav Vlade, predsjednik Hrvatskog sabora obavijestit će o tome Predsjednika Republike Hrvatske. Nakon primljene obavijesti predsjednika Hrvatskog sabora Predsjednik Republike će odmah donijeti odluku o raspuštanju Hrvatskog sabora i istovremeno raspisati izbore za Hrvatski sabor. (*Tako se postupa u svim slučajevima kada predsjednik Vlade ili Vlada podnesu ostavku.*) Ako se izglasa nepovjerenje pojedinom članu Vlade, predsjednik Vlade može umjesto njega predložiti drugog člana Hrvatskom saboru da mu izglasa povjerenje ili predsjednik Vlade i Vlada mogu podnijeti ostavku.⁵⁰

Raspisivanje prijevremenih izbora: Predsjednik Republike raspisuje izbore za Hrvatski sabor.⁵¹ (Predsjednik raspisuje prijevremene izbore istovremeno kad imenuje privremenu nestranačku Vladu, u skladu sa članom 112. Ustava, i istovremeno kad donosi odluku o raspuštanju Hrvatskog sabora, u skladu sa članom 116. Ustava.) Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor održavaju se najkasnije 60 dana nakon raspuštanja Hrvatskog sabora⁵² (isti rok vrijedi i nakon isteka mandata Sabora).

C.3. Srbija

U Srbiji Narodna skupština se raspušta ako u roku od 90 dana od dana konstituisanja ne izabere Vladu. Istovremeno sa raspuštanjem Narodne skupštine predsjednik Republike raspisuje izbore za narodne poslanike, tako da se izbori okončaju najkasnije za 60 dana od dana raspisivanja.⁵³ Predsjednik Republike dužan je da raspusti Narodnu skupštinu ako Narodna skupština u roku od 90 dana od dana svog konstituisanja ne izabere Vladu ili ako ne izabere novu Vladu u roku od 30 dana od dana kad je prethodnoj Vladi prestao mandat.⁵⁴

Raspuštanje Narodne skupštine: Predsjednik Republike može, na obrazloženi prijedlog Vlade, raspustiti Narodnu skupštinu. Vlada ne može predložiti raspuštanje Narodne skupštine, ako je podniet prijedlog da joj se izglasa nepovjerenje ili ako je postavila pitanje svoga povjerenja. Narodna skupština se raspušta ako u roku od 90 dana od dana konstituisanja ne izabere Vladu. Narodna skupština ne može biti raspuštena za vrijeme ratnog ili vanrednog stanja. Predsjednik Republike dužan je da ukazom raspusti Narodnu skupštinu u slučajevima određenim Ustavom. Istovremeno sa raspuštanjem Narodne skupštine predsjednik Republike raspisuje izbore za narodne poslanike, tako da se izbori okončaju najkasnije za 60 dana od dana raspisivanja. Narodna skupština koja je raspuštena vrši samo tekuće ili neodložne poslove, određene zakonom. U slučaju proglašenja ratnog ili vanrednog stanja ponovo se uspostavlja njena puna nadležnost, koja traje do okončanja ratnog, odnosno vanrednog stanja.⁵⁵

Predsjednik: Kada je predsjednik Republike spriječen da obavlja dužnost ili mu mandat prestane prije isteka vremena na koje je biran, zamjenjuje ga predsjednik Narodne skupštine,

⁵⁰ Član 116. Ustava

⁵¹ Član 98. Ustava; član 5. Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, Narodne novine br. 69 od 23.04.2003., izmjene i dopune u Narodne novine br. 19 od 16.02.2007., Narodne novine br. 145 od 24.12.2010. Izvor: <http://narodne-novine.nn.hr> (preuzeto 21.06.2011.)

⁵² Član 74. stav (1) Ustava

⁵³ Član 109. Ustava Republike Srbije ("Sl. glasnik RS", br. 98/2006). Izvor: www.paragraf.rs

⁵⁴ Član 22. Zakona o predsjedniku Republike. Izvor: www.parlament.gov.rs (preuzeto 24.06.2011.)

⁵⁵ Član 109. Ustava

najduže tri mjeseca. Izbore za predsjednika Republike predsjednik Narodne Skupštine je obavezan da raspiše tako da se održe najkasnije tri mjeseca od nastanka spriječenosti predsjednika Republike odnosno prestanka mandata na koji je biran.⁵⁶

Vlada: Mandat Vlade traje do isteka mandata Narodne skupštine koja ju je izabrala, a počinje da teče danom polaganja zakletve pred Narodnom skupštinom. Mandat Vlade prestaje prije isteka vremena na koje je izabrana, izglasavanjem nepovjerenja, raspuštanjem Narodne skupštine, ostavkom predsjednika Vlade i u drugim slučajevima utvrđenim Ustavom. Vlada kojoj je prestao mandat može da vrši samo poslove određene zakonom, do izbora nove Vlade. Vladi kojoj je prestao mandat ne može da predloži raspuštanje Narodne skupštine. Članu Vlade mandat prestaje prije isteka vremena na koje je izabran, konstatovanjem ostavke, izglasavanjem nepovjerenja u Narodnoj skupštini i razrješenjem od strane Narodne skupštine, na prijedlog predsjednika Vlade.⁵⁷

Izglasavanje nepovjerenja: Ako Narodna skupština izglasa nepovjerenje Vladi, predsjednik Republike je dužan da pokrene postupak za izbor nove Vlade. Ako Narodna skupština ne izabere novu Vladu u roku od 30 dana od izglasavanja nepovjerenja, predsjednik Republike je dužan da raspusti Narodnu skupštinu i raspiše izbore. Ako Narodna skupština izglasa nepovjerenje članu Vlade, predsjednik Vlade je dužan da pokrene postupak za izbor novog člana Vlade, u skladu sa zakonom. Ako Vladi ili članu Vlade ne bude izglasano nepovjerenje, potpisnici prijedloga ne mogu podnijeti novi prijedlog za glasanje o nepovjerenju prije isteka roka od 180 dana.⁵⁸

Vlada može zatražiti glasanje o svom povjerenju. Ako Narodna skupština ne izglasa povjerenje Vladi, Vladi prestaje mandat, a predsjednik Republike je dužan da pokrene postupak za izbor nove Vlade. Ako Narodna skupština ne izabere novu Vladu u roku od 30 dana od dana neizglasavanja povjerenja, predsjednik Republike je dužan da raspusti Narodnu skupštinu i raspiše izbore.⁵⁹

Ostavka predsjednika Vlade: Predsjednik Vlade može podnijeti ostavku Narodnoj skupštini. Predsjednik Vlade ostavku podnosi predsjedniku Narodne skupštine i istovremeno o njoj obavještava predsjednika Republike i javnost. Narodna skupština na prvoj narednoj sjednici konstatuje ostavku predsjednika Vlade. Vladi prestaje mandat danom konstatacije ostavke predsjednika Vlade. Kada Narodna skupština konstatuje ostavku predsjednika Vlade, predsjednik Republike je dužan da pokrene postupak za izbor nove Vlade. Ako Narodna skupština ne izabere novu Vladu u roku od 30 dana od dana konstatacije ostavke predsjednika Vlade, predsjednik Republike je dužan da raspusti Narodnu skupštinu i raspiše izbore.⁶⁰

C.4. Crna Gora

U Crnoj Gori mandat Skupštine traje 4 godine, a mandat predsjednika Republike 5 godina.

⁵⁶ Član 120. Ustava

⁵⁷ Član 128. Ustava

⁵⁸ Član 130. stav (4), (5), (6) Ustava

⁵⁹ Član 131. stav (1) i (4) Ustava

⁶⁰ Član 132. Ustava

Skupština: Skupštini može prestati mandat prije vremena na koje je izabrana raspuštanjem ili skraćanjem mandata Skupštine.⁶¹

Raspuštanje Skupštine: Skupština se raspušta, ako ne izabere Vladu u roku od 90 dana od dana kada predsjednik Crne Gore prvi put predloži mandataru. Ako Skupština duže vrijeme ne obavlja nadležnosti utvrđene Ustavom, Vlada može raspustiti Skupštinu pošto sasluša mišljenje predsjednika Skupštine i predsjednika klubova poslanika u Skupštini. Skupština se raspušta ukazom predsjednika Crne Gore. Skupština se ne može raspustiti za vrijeme ratnog ili vanrednog stanja, ako je pokrenut postupak glasanja o nepovjerenju Vladi, kao ni u prva tri mjeseca od konstituisanja i tri mjeseca prije isteka mandata.⁶² Vlada kojoj je prestao mandat ne može raspustiti Skupštinu.⁶³

Ako mandat Skupštine ističe za vrijeme ratnog ili vanrednog stanja, mandat joj se produžava najduže 90 dana po prestanku okolnosti koje su izazvale to stanje.⁶⁴

Skraćenje mandata Skupštine: Skupština može skratiti mandat na prijedlog predsjednika Crne Gore, Vlade ili najmanje 25 poslanika.⁶⁵

Raspisivanje prijevremenih izbora: Predsjednik Crne Gore raspisuje izbore prvog narednog dana po raspuštanju Skupštine, odnosno narednog dana od dana stupanja na snagu odluke o skraćanju mandata.⁶⁶ Prijevremeni izbori se provode na način i po postupku koji su utvrđeni za provođenje izbora.⁶⁷ Kao i za redovne izbore, od dana raspisivanja izbora do održavanja izbora poslanika ne može proteći manje od 60 ni više od 100 dana. Danom potvrđivanja mandata poslanika novog saziva prestaje mandat poslanika prethodnog saziva, a potvrđivanje mandata vrši se u roku od 15 dana od dana održavanja izbora.⁶⁸ Sve navedeno vrijedi za izbor poslanika Skupštine Crne Gore i za izbor odbornika na lokalnim izborima.

Vlada: Vladi prestaje mandat: prestankom mandata Skupštine, podnošenjem ostavke, kad izgubi povjerenje i ako ne predloži budžet do 31. marta budžetske godine. Vlada kojoj je prestao mandat nastavlja rad do izbora Vlade u novom sastavu. Vlada kojoj je prestao mandat ne može raspustiti Skupštinu.⁶⁹

C.5. Albanija

Odredbe o raspuštanju Skupštine Republike Albanije i održavanju prijevremenih izbora navedene su u tački B.5.

D. Ograničenje prava da se bude biran

⁶¹ Član 84. stav (2) Ustava

⁶² Član 92. Ustava

⁶³ Član 110. stav (3) Ustava

⁶⁴ Član 84. stav (3) Ustava

⁶⁵ Član 84. stav (4) Ustava

⁶⁶ Član 92. stav (5) Ustava i član 15. stav (1) Zakona o izboru odbornika i poslanika

⁶⁷ Član 105. stav (2) Zakona o izboru odbornika i poslanika

⁶⁸ Član 14. i član 16. Zakona o izboru odbornika i poslanika

⁶⁹ Član 110. Ustava

D.1. Slovenija

Svaki državljanin Republike Slovenije koji je na dan glasanja napunio 18 godina starosti ima pravo da bira i da bude biran za poslanika u Državni zbor. Međutim, Zakonom o izborima u Državni zbor je propisano da pravo da bira ili da bude biran nema državljanin Republike Slovenije koji je napunio 18 godina starosti, ali mu je zbog psihičke bolesti, zaostalosti ili potpune invalidnosti oduzeta poslovna sposobnost ili su mu produžena roditeljska ili prava staranja drugih osoba poslije njegove punoljetnosti te nije sposoban razumjeti smisao, svrhu i učinak izbora. Sud u postupku za oduzimanje poslovne sposobnosti ili produženje roditeljskih prava i poslije njegove punoljetnosti posebno odlučuje o oduzimanju prava da bira i da bude biran.

Zakonom o izborima predsjednika Republike⁷⁰ precizirano je da pravo da bira i bude izabran za predsjednika Republike ima državljanin Slovenije koji je na dan glasanja napunio 18 godina i nije mu oduzeta poslovna sposobnost⁷¹.

D.2. Hrvatska

Zastupnike u Hrvatski sabor biraju, na temelju općeg i jednakog biračkog prava, svi hrvatski državljani s navršениh 18 godina života, osim onih koji su pravomoćnom sudskom odlukom lišeni poslovne sposobnosti. Za zastupnika može biti biran hrvatski državljani s navršениh 18 godina života.⁷² Za predsjednika Republike Hrvatske mogu biti birani hrvatski državljani s navršениh 18 godina.⁷³ Na lokalnim izborima za člana predstavničkog tijela jedinice može se kandidirati i biti izabran hrvatski državljani s navršениh 18 godina života koji ima prebivalište na području jedinice za čije se predstavničko tijelo izbori provode.⁷⁴ Pravo biti biran za općinskog načelnika, gradonačelnika, župana i gradonačelnika Grada Zagreba imaju svi birači koji na dan raspisivanja izbora imaju najmanje 6 mjeseci prijavljeno prebivalište na području jedinice lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave u kojoj se provodi izbor, s tim što niko ne može istovremeno biti kandidat i zamjenik kandidata niti se može istovremeno kandidirati u jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave.⁷⁵

D.3. Srbija

Svaki punoljetan, poslovno sposoban državljani Republike Srbije ima pravo da bira i da bude biran.⁷⁶ Pravo da bira predsjednika Republike i da bude biran za predsjednika Republike ima svaki punoljetan i poslovno sposoban državljani Republike Srbije⁷⁷ (ako od prvog

⁷⁰ Zakon o izborima predsjednika Republike (ZVPR), Uradni list RS, br. 39/1992, izvor – internetska stranica predsjednika Republike Slovenije: <http://www.up-rs.si/up-rs/> (preuzeto 16. juna 2011.)

⁷¹ Član 2. Zakona o izborima predsjednika Republike

⁷² Član 4. Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, Narodne novine br. 69 od 23.04.2003., izmjene i dopune u Narodne novine br. 19 od 16.02.2007., Narodne novine br. 145 od 24.12.2010.

⁷³ Član 2. Zakona o izboru predsjednika Republike Hrvatske, Narodne novine br. 22 od 17.04.1992., izmjene i dopune u Narodne novine br. 71 od 09.07.1997. Izvor: <http://narodne-novine.nn.hr> (preuzeto 21.06.2011.)

⁷⁴ Član 2. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, Narodne novine br. 44 od 05.04.2005., dopuna u Narodne novine br. 109 od 24.10.2007. Izvor: <http://narodne-novine.nn.hr> (preuzeto 20.06.2011.)

⁷⁵ Član 4. Zakona o izborima općinskih načelnika, gradonačelnika, župana i gradonačelnika grada Zagreba. Narodne novine br. 109 od 24.10.2007. Izvor: <http://narodne-novine.nn.hr> (preuzeto 15.06.2011.)

⁷⁶ Član 52. Ustava

⁷⁷ Član 2. Zakona o izboru predsjednika Republike ("Sl. Glasnik RS", br. 61/07). Izvor: www.parlament.gov.rs

glasanja do dana ponovljenog glasanja jedan kandidat za predsjednika izgubi biračko pravo, ponavlja se cijeli izborni postupak).⁷⁸

Pravo da bira poslanika i da bude biran za poslanika ima punoljetan poslovno sposoban državljanin Republike Srbije sa prebivalištem u Republici Srbiji.⁷⁹ Poslanik ne može istovremeno biti nosilac pravosudne ili druge funkcije na koju ga bira Narodna skupština Republike Srbije, niti drugi funkcioner ili zaposleni koji u republičkom organu obavlja poslove koji se odnose na djelokrug tog organa, osim u slučajevima utvrđenim Ustavom. Danom potvrđivanja poslaničkog mandata licu izabranom od Narodne skupštine Republike Srbije prestaje ta funkcija, a licu zaposlenom u republičkom organu počinje da miruje radni odnos.⁸⁰

Poslaniku prestaje mandat prije isteka vremena na koje je izabran podnošenjem ostavke, ako je pravosnažnom sudskom odlukom osuđen na kaznu zatvora bezuslovno u trajanju od najmanje šest mjeseci, ako je pravosnažnom sudskom odlukom lišen poslovne sposobnosti, preuzimanjem posla ili funkcije koji su, prema ovom zakonu, nespojivi sa funkcijom poslanika, gubljenjem državljanstva, ako mu prestane prebivalište na teritoriji Republike Srbije. Poslanik lično podnosi ostavku, ovjerenu kod organa nadležnog za ovjeru potpisa, predsjedniku Narodne skupštine, u roku od tri dana od dana ovjere. Dan prestanka mandata konstatuje Narodna skupština Republike Srbije odmah poslije prijema obavještenja o razlozima za prestanak mandata poslanika, na sjednici koja je u toku, odnosno na prvoj narednoj sjednici.⁸¹

D.4. Crna Gora

U Crnoj Gori pravo da bira i da bude biran za poslanika u Skupštini Republike Crne Gore ima državljanin Crne Gore koji je navršio 18 godina života, koji je poslovno sposoban i koji ima prebivalište na teritoriji Republike najmanje 24 mjeseca prije dana održavanja izbora.⁸²

Pravo da bude biran za Predsjednika ima državljanin Crne Gore, koji je navršio 18 godina života i koji ima prebivalište u Crnoj Gori najmanje 10 godina u posljednjih 15 godina prije dana održavanja izbora.⁸³

D.5. Albanija

Svaki državljanin koji je do dana izbora napunio 18 godina ima pravo da bira i da bude izabran. Državljanin koji je pravomoćnom sudskom presudom proglašen mentalno

⁷⁸ Član 22. Zakona o izboru predsjednika Republike ("Sl. Glasnik RS", br. 61/07). Izvor: www.parlament.gov.rs

⁷⁹ Član 10. Zakona o izboru narodnih poslanika

⁸⁰ Član 11. Zakona o izboru narodnih poslanika

⁸¹ Član 88. Zakona o izboru narodnih poslanika ("Sl. glasnik RS", br. 35/2000, 57/2003 - odluka USRS, 72/2003 - dr. zakon, 75/2003 - ispr. dr. zakona, 18/2004, 101/2005 - dr. zakon i 85/2005 - dr. zakon). Izvor: www.ombudsman.rs; (Službeni glasnik 35/00), izmjene i dopune (Službeni glasnik 18/04), (Službeni glasnik 36/11) Izvor: <http://www.rik.parlament.gov.rs/> (preuzeto 22.06.2011.)

⁸² Član 45. stav (1) Ustava i član 11. stav (1) Zakona o izboru odbornika i poslanika

⁸³ Član 1. stav (2) Zakona o izboru predsjednika Crne Gore ("Sl. list Crne Gore", br. 17/07 od 31.12.2007). izvor: www.skupstina.me (preuzeto 21.06.2011.)

nesposobim nema pravo da bira. Osuđenici koji služe kaznu koja ih lišava slobode imaju pravo samo da biraju⁸⁴.

Da bi neka osoba postala kandidat na parlamentarnim izborima potrebno je da zadovoljava starosni uvjet (18 godina), da je državljanin Albanije i da je registrirana. Nosioци određenih dužnosti moraju podnijeti ostavku na tu dužnost, ako žele postati kandidati na parlamentarnim izborima i biti izabrani za poslanike. To su: sudije i tužiocі, vojnici u aktivnoj službi, osoblje policije i službe Nacionalne sigurnosti, diplomatski predstavnici, predsjednici i članovi izbornih komisija, predsjednik Republike i visoki zvaničnici državne administracije. Mandat stečen kršenjem ove odredbe Ustava je nevažeći.⁸⁵

Ustavom su propisani i uvjeti koje svaka osoba mora zadovoljiti da bi postala kandidat na predsjedničkim izborima: „Samo albanski državljanin po rođenju koji ima prebivalište u Albaniji ne kraće od 10 posljednjih godina i koji je napunio 40 godina starosti može biti izabran za predsjednika Albanije.“⁸⁶ Predsjednik koji je dao ostavku prije isteka mandata ne može biti kandidat na predsjedničkim izborima koji se održavaju poslije njegove ostavke. Predsjednik Republike ne može zadržati ni jednu drugu javnu dužnost, ne može biti član ni jedne partije niti obavljati druge privatne poslove.⁸⁷

E. Pravo dijaspore da glasa na lokalnim izborima

E.1. Slovenija

Državlјani Slovenije koji privremeno borave u inozemstvu ili su iselili iz države ne mogu glasati na lokalnim izborima, ali mogu glasati na parlamentarnim i predsjedničkim izborima i na referendumu. Zakon o lokalnim izborima određuje da za lokalne izbore ne vrijede odredbe Zakona o izborima u Državni zbor koje se odnose na glasanje putem pošte u inozemstvu i na glasanje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Republike Slovenije⁸⁸.

E.2. Hrvatska

U Hrvatskoj, izbor općinskih i gradskih vijeća, županijskih skupština i Gradske skupštine Grada Zagreba: članove ovih predstavničkih tijela biraju hrvatski državljani s navršениh 18 godina koji imaju prebivalište na području jedinice za čije se predstavničko tijelo izbori provode.⁸⁹

Izbor općinskih načelnika, gradonačelnika, župana: općinskog načelnika, gradonačelnika, župana i gradonačelnika Grada Zagreba imaju pravo birati svi birači s prebivalištem na području jedinice lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave u kojoj se provodi izbor.⁹⁰

⁸⁴ Član 45. Ustava Republike Albanije

⁸⁵ Član 69. Ustava Republike Albanije

⁸⁶ Člani 86. st (2). Ustava Republike Albanije

⁸⁷ Član 88. st (4) Ustava Republike Albanije

⁸⁸ Član 80. Zakona o lokalnim izborima

⁸⁹ Član 2. Zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave

⁹⁰ Član 3. Zakona o izborima općinskih načelnika, gradonačelnika, župana i gradonačelnika grada Zagreba

E.3. Srbija

Pravo da bira odbornika ima punoljetan, poslovno sposoban državljanin Republike Srbije koji ima prebivalište na teritoriji jedinice lokalne samouprave u kojoj ostvaruje izbornu pravo.⁹¹

E.4. Crna Gora

U Crnoj Gori pravo da bira i da bude biran za odbornika na lokalnim izborima ima građanin Crne Gore koji je navršio 18 godina života, koji je poslovno sposoban, koji ima prebivalište na teritoriji Republike najmanje 24 mjeseca prije dana održavanja izbora i koji ima prebivalište na teritoriji opštine odnosno gradske opštine, kao izborne jedinice, najmanje 12 mjeseci prije dana održavanja izbora.⁹²

E.5. Albanija

U Albaniji nije dozvoljeno glasanje van države⁹³.

Tabela 1: Pravo dijaspore da glasa na lokalnim izborima u nekim evropskim zemljama⁹⁴

Država	Da li državljani koji privremeno borave van zemlje mogu glasati na lokalnim izborima?
Albanija	Ne
Bosna i Hercegovina	Da, putem pošte i u diplomatsko-konzularnim predstavništvima
Crna Gora	Ne
Hrvatska	Ne
Estonija	Ne
Finska	Da
Grčka	Ne
Irska	Ne
Makedonija	Ne
Slovenija	Ne
Srbija	Ne
Švedska	Da, putem pošte ⁹⁵
Švicarska	Da, u 11 kantona Ne, u 15 kantona

⁹¹ Član 6. Zakona o lokalnim izborima ("Sl. glasnik RS", br. 129/2007). Izvor: www.bgcentar.org.rs

⁹² Član 11. stav (2) Zakona o izboru odbornika i poslanika

⁹³ Izvor – internetska stranica <http://aceproject.org/>

⁹⁴ Dokument *Out of Country Voting*, izvor – internetska stranica Venecijanske komisije: www.venice.coe.int/ (preuzeto 15. juna 2011.)

⁹⁵ Državljanima koji borave u inozemstvu mogu glasati putem pošte na lokalnim izborima u Švedskoj. Član 11. Izbornog zakona Švedske

F. Davanje mogućnosti stranim državljanima sa dužim boravkom u zemlji da glasaju na lokalnim izborima

F.1. Slovenija

Zakon o lokalnim izborima⁹⁶ propisuje da, osim državljanina Slovenije koji su na dan izbora napunili 18 godina, pravo da bira i da bude biran za člana općinskog vijeća ima, pod istim uvjetima, i državljanin druge države članice Evropske unije koji ima stalno prebivalište u Republici Sloveniji. Državljanin države koja nije članica EU koji ima stalno prebivalište u Republici Sloveniji ima pravo da bira na lokalnim izborima, ali ne i da bude izabran. Ove osobe imaju izbornu pravo u općini u kojoj imaju stalno prebivalište.⁹⁷

F.2. Hrvatska

U Hrvatskoj je 2010. usvojen *Zakon o pravu državljanina drugih država članica Europske unije u izborima za predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave*⁹⁸, koji će stupiti na snagu danom pristupanja Hrvatske Europskoj uniji, a odnosi se na državljane drugih država članica Evropske unije koji imaju prebivalište ili privremeni boravak u Republici Hrvatskoj prema Zakonu o strancima.

Državljanin druge države članice Evropske unije, koji imaju prebivalište ili privremeni boravak u jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave u kojoj se provode izbori, imaju pravo birati članove predstavničkog tijela te jedinice i kandidirati se za člana predstavničkog tijela te jedinice.⁹⁹

Državljanin druge države članice Evropske unije dužan je podnijeti zahtjev za upis u popis birača nadležnom tijelu koje vodi popis birača prema mjestu prebivališta ili privremenog boravka, najkasnije 30 dana prije dana izbora. Uz zahtjev za upis u popis birača ova osoba je dužna predočiti od javnog bilježnika ovjerenu izjavu, u kojoj je navedeno njezino državljanstvo, adresa njezina prebivališta ili privremenog boravka na području jedinice gdje se provode izbori, i izjavu da nije lišena prava glasanja u državi članici Evropske unije čiji je državljanin.¹⁰⁰

Nakon održanih izbora za predstavnička tijela jedinica, državljanin druge države članice Evropske unije koji je upisan u popis birača ostaje i dalje u popisu birača, a evidencija promjena, odnosno brisanja iz popisa birača vodi se u skladu sa zakonskim odredbama o popisima birača. Na zahtjev državljanina druge države članice Evropske unije nadležno tijelo koje vodi popis birača dužno je istog brisati iz popisa birača.¹⁰¹

Državljanin druge države članice Evropske unije može se kandidirati i biti izabran za člana predstavničkog tijela jedinica pod istim uvjetima koji vrijede za državljane Republike

⁹⁶Zakon o lokalnim izborima (ZLV-UPB2), Ur.l. RS, br. 22/2006, izvor – internetska stranica Uradnog lista: <http://www.uradni-list.si/> (preuzeto 16. juna 2011.)

⁹⁷ Član 5. Zakona o lokalnim izborima

⁹⁸ Narodne novine br. 92 od 24.07.2010. godine. Izvor: <http://narodne-novine.nn.hr> (preuzeto 17.06.2011.)

⁹⁹ Član 2. Zakona o pravu državljanina drugih država članica Europske unije u izborima za predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave

¹⁰⁰ Član 3. navedenog zakona

¹⁰¹ Član 5. navedenog zakona

Hrvatske propisanim Zakonom o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i pod uvjetom da mu u Republici Hrvatskoj i državi članici Evropske unije čiji je državljanin, nije pravomoćnom sudskom odlukom oduzeta poslovna sposobnost, odnosno da pojedinačnom presudom u kaznenom postupku ili presudom u građanskom postupku nije lišen prava na kandidiranje.¹⁰²

Ako se na listi za izbor članova predstavničkih tijela nalazi kandidat državljanin druge države članice Evropske unije, uz listu kandidata ili uz kandidaturu mora biti priložena od javnog bilježnika ovjerena izjava kandidata u kojoj je navedeno njegovo državljanstvo i adresa njegovog prebivališta ili privremenog boravka na području jedinice gdje se provode izbori i dokaz, odnosno dokument nadležnih tijela vlasti države čiji je državljanin, kojim potvrđuje da nije lišen prava da se kandidira u toj državi ili dokument da takva diskvalifikacija u toj državi nije poznata. U slučaju da taj dokaz ili dokument kandidat ne dostavi nadležnoj izbornoj komisiji, njegova kandidatura smatra se nepravovaljanom. Nadležna izborna komisija utvrđuje pravovaljanost liste kandidata i o tome pisanim putem obavještava kandidata, a u slučaju da listu proglasi nepravovaljanom, kandidat državljanin druge države članice Evropske unije ima pravo prigovora nadležnoj izbornoj komisiji, odnosno u drugom stupnju pravo žalbe Ustavnom sudu Republike Hrvatske.¹⁰³

F.3. Srbija

Zakonom nije definisana mogućnost da strani državljani učestvuju u izbornom procesu na lokalnim izborima u Republici Srbiji.

F.4. Crna Gora

Relevantni propisi u Crnoj Gori ne predviđaju to pravo za strane državljane.

F.5. Albanija

Kako smo već naveli, biračko pravo u Albaniji imaju samo albanski državljani koji su do dana izbora napunili 18 godina, sa izuzetkom osoba koje su pravomoćnom sudskom presudom proglašene mentalno nesposobnim¹⁰⁴. Osim toga, samo državljani koji imaju stalno prebivalište na teritoriji dotične lokalne jedinice imaju pravo biti izabrani u vijeća i za predsjednika općine ili komune¹⁰⁵.

F.6. Države Evropske unije, Norveška i Švicarska

Prema pravu Evropske unije, državljani EU koji žive u drugim državama članicama EU imaju pravo da glasaju na lokalnim izborima, kao i na izborima za Evropski parlament. Osim toga, nekoliko evropskih država dale su određenim kategorijama stranaca, državljanima trećih zemalja koji u njima žive, pravo da glasaju na lokalnim izborima, ali pod određenim

¹⁰² Član 6. Zakona o pravu državljanina drugih država članica Evropske unije u izborima za predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave

¹⁰³ Član 7. navedenog zakona

¹⁰⁴ Član 45. Ustava Republike Albanije

¹⁰⁵ Član 109. Ustava Republike Albanije

uvjetima¹⁰⁶. Ti uvjeti su: dužina prebivališta; registracija ili aplikacija; poseban prebivališni status; ili reciprocitet (državljeni jedne zemlje mogu glasati u drugoj državi, ako i državljani druge zemlje mogu glasati u prvoj zemlji, obično na bazi bilateralnog sporazuma između dvije države). Neke države koriste dva uvjeta, npr. Belgija zahtijeva pet godina prebivališta i registraciju, a Portugal zahtijeva reciprocitet i registraciju. Različita je dužina prebivališta koje određene države zahtijevaju od državljana trećih zemalja da bi im dozvolile da glasaju na lokalnim izborima. Danska, Estonija, Norveška, Portugal i Švedska zahtijevaju prebivalište od tri godine, a prebivalište od pet godina je potrebno u Belgiji i Luksemburgu. Nekoliko država zahtijeva od glasača koji nisu njihovi državljani da se registriraju kod lokalnih vlasti. Proces registracije sam po sebi može biti najveća prepreka za nedržavljanima koji žele ostvariti svoje biračko pravo. U Irskoj i u Ujedinjenom Kraljevstvu dovoljna je jednostavna registracija. Češka, Malta, Portugal i Španija primjenjuju uvjet reciprociteta. U praksi, ovaj uvjet rezultira dugoročnim restrikcijama ili *de facto* nepostojanjem biračkih prava. Češka i Malta nemaju ni jedan sporazum sa trećim zemljama. Španija ima jedan relevantan sporazum sa Norveškom, pa su tako norveški državljani jedini državljani zemlje koja nije članica EU koji efektivno imaju pravo da glasaju u Španiji. Portugal ima sklopljene sporazume o tom pitanju sa mnogim zemljama nečlanicama EU.

Tabela 2. Davanje prava strancima da glasaju na lokalnim izborima

Država	Da li na lokalnim izborima mogu glasati državljani trećih zemalja/nečlanica EU?	Ako državljani trećih zemalja/ nečlanica EU mogu glasati na lokalnim izborima, koje uvjete moraju ispunjavati?
Albanija	Ne	
Austrija	Ne	
Belgija	Da	Pet godina prebivališta i registracija
Bugarska	Ne	
Crna Gora	Ne	
Češka	Teoretski da	Da budu državljani zemlje sa kojom je potpisan bilateralni sporazum o reciprocitetu, ali takav sporazum nije potpisan ni sa jednom trećom zemljom.
Danska	Da	Tri godine prebivališta
Estonija	Da	Tri godine prebivališta
Finska*	Da ¹⁰⁷	Dvije godine prebivališta, osim za državljane Norveške i Islanda za koje vrijede pravila kao za ostale građane EU ¹⁰⁸
Francuska	Ne	
Grčka	Ne	
Irska ¹⁰⁹	Da	Prijavljeno prebivalište
Italija	Ne	
Litvanija	Da	
Latvija	Ne	

¹⁰⁶ U ovom dijelu smo uglavnom koristili podatke iz sljedećeg dokumenta: Groenendijk, Kees Local: *Voting Rights for Non-Nationals in Europe: What We Know and What We Need to Learn*, Migration Policy Institute, 2008. Izvor – internetska stranica: www.migrationpolicy.org (preuzeto 22. juna 2011.)

¹⁰⁷ Svaki finski državljanin i svaki stranac sa stalnim prebivalištem u Finskoj koji je napunio 18 godina ima pravo da glasa na općinskim izborima i općinskim referendumima, kako propisuje Zakon. Odredbe o pravu ostalog sudjelovanja u općinskoj upravi propisuju se Zakonom.¹⁰⁷ Član 14. st. (2) Ustava Finske, izvor – internetska stranica Parlamenta Finske <http://web.eduskunta.fi> (preuzeto 23. juna 2011.)

¹⁰⁸ *The Finnish Election System*, izvor – internetska stranica Ministarstva pravde Finske : <http://www.vaalit.fi> (preuzeto 23. juna 2011.)

¹⁰⁹ Državljeni trećih zemalja u Irskoj mogu glasati samo na lokalnim izborima. Izvor – internetska stranica <http://www.citizensinformation.ie/en> (preuzeto 24. juna 2011.)

Država	Da li na lokalnim izborima mogu glasati državljani trećih zemalja/nečlanica EU?	Ako državljani trećih zemalja/ nečlanica EU mogu glasati na lokalnim izborima, koje uvjete moraju ispunjavati?
Luksemburg	Da	Pet godina prebivališta
Kipar	Ne	
Mađarska	Da	Pet godina prebivališta
Malta	Teoretski da	Da budu državljani zemlje sa kojom je potpisan bilateralni sporazum o reciprocitetu, ali takav sporazum nije potpisan ni sa jednom trećom zemljom.
Nizozemska	Da	Pet godina prebivališta i registracija
Njemačka	Ne	
Norveška	Da	Tri godine prebivališta
Portugal	Da	Da budu državljani zemlje sa kojom je potpisan bilateralni sporazum o reciprocitetu, tri godine prebivališta i registracija
Poljska	Ne	
Rumunija	Ne	
Slovačka	Da	Da imaju stalno prebivalište u lokalnoj jedinici za koju se glasa
Slovenija	Da	Da imaju stalno prebivalište u lokalnoj jedinici za koju se glasa
Srbija	Ne	
Španija	Da, državljanima određenih zemalja	Da budu državljani zemlje sa kojom je potpisan bilateralni sporazum o reciprocitetu, ali takav sporazum je potpisan samo sa Norveškom
Švedska	Da	Tri godine prebivališta
Švicarska	Da, u 6 kantona	Prebivalište: 5 godina u kantonima Appenzell i Fribourg; Neuchatel; 8 godina u Ženevi; 10 godina Jura i Vaud
Ujedinjeno Kraljevstvo	Da, samo državljani zemalja članica <i>Commonwealtha</i>	Biti državljani zemalja članica <i>Commonwealtha</i>

Groenendijk navodi četiri razloga zbog kojih se pitanje davanja biračkog prava na lokalnim izborima strancima sa prebivalištem u određenoj zemlji, državljanima Evropske unije i državljanima trećih zemalja nalazi na dnevnom redu u EU od 1970-ih godina: mnogi imigranti koji dolaze izvan Evropske unije u njoj žive duže vremena bez sticanja državljanstva zemlje domaćina; drugo, vlade država članica EU vjeruju da davanje prava državljanima EU da glasaju u drugoj državi članici doprinosi pozitivnom odnosu prema Evropskoj uniji; neke države žele uključiti državljane trećih zemalja i osobe bez državljanstva u donošenje odluka na lokalnom nivou; neke vlade država članica EU, poput Velike Britanije i Portugala, žele osigurati privilegiran status imigrantima iz njihovih bivših kolonija.¹¹⁰

G. Način prebrojavanja glasačkih listića po zatvaranju biračkih mjesta

G.1. Slovenija

Prilikom brojanja glasova i utvrđivanja rezultata izbora u Sloveniji je uključen veći broj tijela nego u Bosni i Hercegovini. Izborni organi koji provode pripremu, održavanje i kontrolu izbornog procesa u Sloveniji su izborne komisije i birački odbori. Izborne komisije se

¹¹⁰ Groenendijk, Kees Local: *Voting Rights for Non-Nationals in Europe: What We Know and What We Need to Learn*, Migration Policy Institute, 2008. Izvor – internetska stranica: www.migrationpolicy.org/ (preuzeto 22. juna 2011.)

imenuju na mandat od četiri godine, a birački odbori za svake izbore¹¹¹. Izborne komisije su Državna izborna komisija, izborne komisije izbornih jedinica i okružne izborne komisije. Za izbor poslanika italijanske i mađarske nacionalne zajednice imenuje se izborna komisija posebnih izbornih jedinica¹¹². Zakon o lokalnim izborima utvrđuje nadležnosti općinskih izbornih komisija, npr. utvrđivanje izbornih rezultata i sl.¹¹³

Nadležnosti Državne izborne komisije propisane su Zakonom o izborima u Državni zbor¹¹⁴, a ova Komisija nema ista ovlaštenja o pitanju lokalnih izbora, jer prilikom tih izbora značajne nadležnosti ima općinska izborna komisija. Nadležnosti Državne izborne komisije prilikom održavanja lokalnih izbora su prije svega briga o jednakoj primjeni zakona i briga za odgovarajuću, stručnu provedbu izbora u cijeloj državi¹¹⁵.

Brojanje glasova na biralištu za parlamentarne izbore obavljaju birački odbori. Po okončanju glasanja birački odbor pristupa utvrđivanju rezultata glasanja (utvrđivanje broja nekorištenih glasačkih listića, nevažećih glasačkih listića, ukupnog broja birača koji su izašli na izbore, koliko su glasova dobili pojedinačni kandidati¹¹⁶). Predsjednik biračkog odbora proglašava rezultate izbora, ali ne prije 19 sati¹¹⁷, i šalje zapisnik o radu biračkog odbora zajedno sa svim drugim izbornim materijalima okružnoj izornoj komisiji. Nakon toga, okružna izborna komisija šalje zapisnike i sve izborne materijale izornoj komisiji izborne jedinice, koja utvrđuje ukupan broj glasova za sve kandidate u toj izornoj jedinici. Na kraju, Državna izborna komisija utvrđuje konačne rezultate.

G.2. Hrvatska

Po završenom glasanju birački odbor najprije prebrojava neupotrijebljene glasačke listiće i stavlja ih u poseban omot koji pečati. Potom birački odbor na temelju zapisnika utvrđuje ukupan broj birača koji su glasali, prema popisu birača, odnosno prema izvodu iz popisa birača. Nakon što broj birača koji su glasali bude utvrđen, odbor pristupa otvaranju glasačke kutije i prebrojavanju glasova.¹¹⁸

Ako se prilikom prebrojavanja glasova na biračkom mjestu utvrdi da je broj glasova prema popisu birača veći od broja glasova po biračkim listićima, vrijedi rezultat glasanja po glasačkim listićima. Ako se prilikom prebrojavanja glasova na biračkom mjestu utvrdi da je glasao manji broj birača od broja glasova u glasačkoj kutiji, birački odbor će odmah prekinuti rad i uz izvještaj dostaviti materijale općinskoj, odnosno gradskoj izornoj komisiji. Općinska ili gradska izborna komisija odmah će o tome izvijestiti izbornu komisiju izborne jedinice koja će poništiti glasanje na tom biračkom mjestu, raspustiti birački odbor, te imenovati novi i odrediti ponavljanje glasanja na tom biračkom mjestu u roku od 8 dana.¹¹⁹

¹¹¹ Član 22. Zakona o izborima u Državni zbor

¹¹² Član 23. Zakona o izborima u Državni zbor

¹¹³ Član 41. Zakona o lokalnim izborima

¹¹⁴ Član 37. Zakona o izborima u Državni zbor

¹¹⁵ Internetska stranica Državne izborne komisije Republike Slovenije: <http://www.dvk.gov.si>

(preuzeto 17. juna 2011.)

¹¹⁶ Član 84. Zakona o izborima u Državni zbor

¹¹⁷ Član 86. Zakona o izborima u Državni zbor

¹¹⁸ Član 72. Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, Narodne novine br. 69 od 23.04.2003., izmjene i dopune u Narodne novine br. 19 od 16.02.2007., Narodne novine br. 145 od 24.12.2010.

¹¹⁹ Član 73. Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, Narodne novine br. 69 od 23.04.2003., izmjene i dopune u Narodne novine br. 19 od 16.02.2007., Narodne novine br. 145 od 24.12.2010.

Kad birački odbor utvrdi rezultate glasanja na biračkom mjestu, u zapisnik o svom radu zabilježit će: broj birača prema izvodu iz popisa birača, koliko je birača glasalo po izvodu iz popisa birača, a koliko na temelju potvrde nadležnog državnog tijela i koliko ukupno, koliko je glasova dobila svaka lista, odnosno pojedini kandidat za izbor zastupnika nacionalnih manjina, koliko je glasačkih listića proglašeno nevažećim. U zapisnik o radu biračkog odbora unose se i sve druge činjenice koje su važne za postupak glasanja. Pisane primjedbe na zapisnik ovlašten je dati svaki član biračkog odbora. Zapisnik potpisuju svi članovi biračkog odbora i njihovi zamjenici. Svaki član biračkog odbora i svaki zamjenik ima pravo na kopiju zapisnika o radu biračkog odbora, kojeg svojim potpisima ovjerovljuju svi članovi biračkog odbora.¹²⁰

Birački odbor dostavlja zapisnik o svom radu s ostalim izbornim materijalom općinskoj ili gradskoj izbornoj komisiji, najkasnije u roku od 12 sati od zatvaranja birališta. Birački odbor u hrvatskom diplomatsko-konzularnom predstavništvu dostavlja zapisnik o svom radu s ostalim izbornim materijalom izravno Državnoj izbornoj komisiji u roku od 48 sati od zatvaranja birališta.¹²¹ Općinske izborne komisije dostavljaju izborni materijal izbornim komisijama izbornih jedinica, a one Državnoj izbornoj komisiji.

Rezultate izbora za zastupnike Sabora utvrđuje Državno izborno povjerenstvo i zatim bez odlaganja objavljuje: broj birača upisanih u popise birača, broj birača koji su glasali u svakoj izbornoj jedinici, koliko glasova je dobila pojedina lista u izbornoj jedinici, i koliko je bilo nevažećih glasačkih listića, broj zastupničkih mjesta koja je dobila svaka lista, te imena i prezimena kandidata koji su izabrani za zastupnike, ime i prezime kandidata i njihovih zamjenika koji su izabrani u svakoj izbornoj jedinici u kojoj se bira zastupnik nacionalnih manjina i njegov zamjenik.¹²²

G.3. Srbija

U Srbiji birački odbor, između ostalog, utvrđuje rezultate glasanja na biračkom mjestu.¹²³ Utvrđivanju rezultata glasanja moraju da prisustvuju svi članovi biračkog odbora ili njihovi zamjenici, a mogu da prisustvuju posmatrači. Po završenom glasanju birački odbor pristupa utvrđivanju rezultata glasanja na biračkom mjestu. Birački odbor utvrđuje broj neupotrijebljenih glasačkih listića i stavlja ih u poseban omot koji pečati. Na osnovu izvoda iz biračkog spiska, birački odbor utvrđuje ukupan broj birača koji su glasali. Kad se glasačka kutija otvori, poslije provjere kontrolnog lista, važeći glasački listići odvajaju se od nevažećih. Birački odbor konstatuje broj nevažećih glasačkih listića i unosi ga u zapisnik, a potom utvrđuje broj važećih listića i broj glasova za svaku izbornu listu, što takođe unosi u zapisnik. Nevažeći glasački listić jeste nepopunjeni glasački listić, listić koji je popunjen tako da se ne može utvrditi za koju se izbornu listu glasalo i listić na kome je zaokruženo više od jedne izborne liste. Ako je na glasačkom listiću zaokruženo ime i prezime prvog kandidata na izbornoj listi ili je zaokružen naziv ili dio naziva izborne liste, odnosno ako su istovremeno zaokruženi redni broj i naziv izborne liste i ime i prezime prvog kandidata, takav izborni listić smatra se važećim. Ako se utvrdi da je broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji veći od

¹²⁰ Član 74. navedenog zakona

¹²¹ Član 75. navedenog zakona

¹²² Član 78. i 79. navedenog zakona

¹²³ Član 37. stav (1) Zakona o izboru narodnih poslanika

broja birača koji su glasali, birački odbor se raspušta i imenuje novi, a glasanje na tom biračkom mjestu ponavlja se.¹²⁴

Birački odbor po utvrđivanju rezultata glasanja u zapisnik o svom radu unosi broj primljenih glasačkih listića; broj neupotrijebljenih glasačkih listića; broj nevažećih glasačkih listića; broj važećih glasačkih listića; broj glasova datih za svaku izbornu listu; broj birača prema izvodu iz biračkog spiska i broj birača koji su glasali. U zapisnik se unose i primjedbe i mišljenja članova biračkog odbora, podnosilaca izbornih lista i zajedničkih predstavnika podnosilaca izbornih lista, kao i sve druge činjenice od značaja za glasanje. Zapisnik o radu biračkog odbora potpisuju svi članovi biračkog odbora.¹²⁵

Po utvrđivanju rezultata glasanja birački odbor će bez odlaganja, a najdocnije u roku od 18 časova od časa zatvaranja biračkog mjesta, dostaviti Republičkoj izbornoj komisiji: zapisnik o radu, izvod iz biračkog spiska; neupotrijebljene i, odvojeno, upotrijebljene glasačke listiće; nevažeće i, odvojeno, važeće glasačke listiće, kao i preostali izborni materijal.¹²⁶

G.4. Crna Gora

Prebrojavanje: u skladu sa članom 89. Zakona o izboru odbornika i poslanika, procedura je sljedeća: po završenom glasanju, birački odbor pristupa utvrđivanju rezultata glasanja na biračkom mjestu. Birački odbor utvrđuje broj neupotrijebljenih glasačkih listića i stavlja ih u poseban omot koji pečati. Nakon toga birački odbor utvrđuje broj kontrolnih kupona odvojenih od glasačkih listića i stavlja ih u poseban omot koji se pečati. Na osnovu izvoda iz biračkog spiska, birački odbor utvrđuje ukupan broj birača koji su glasali. Kada se glasačka kutija otvori, poslije provjere kontrolnog lista, važeći glasački listići odvajaju se od nevažećih. Sve navedene podatke birački odbor unosi u zapisnik prije otvaranja glasačke kutije. Birački odbor utvrđuje broj nevažećih glasačkih listića, zatim broj važećih listića, kao i broj glasova za svaku izbornu listu, što unosi u zapisnik. Nevažeći glasački listić je nepopunjeni glasački listić, listić koji je popunjen tako da se ne može utvrditi za koju se izbornu listu glasalo i listić na kome je zaokruženo više od jedne izborne liste. Ako se utvrdi da je broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji veći od broja birača koji su glasali ili ako se utvrdi da je broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji veći od broja kontrolnih kupona ili ako se utvrdi postojanje dva ili više kontrolnih kupona sa istim serijskim brojem ili serijskim brojem koji ne pripada tom biračkom mjestu, birački odbor se raspušta i imenuje novi, a glasanje na tom biračkom mjestu se ponavlja. Rezultati glasanja na tom biračkom mjestu utvrđuju se poslije ponovljenog glasanja.

Zapisnik: nakon što birački odbor utvrdi rezultate glasanja, svi podaci se unose u zapisnik o radu biračkog odbora: broj primljenih glasačkih listića; broj neupotrijebljenih glasačkih listića; broj upotrijebljenih glasačkih listića; broj nevažećih glasačkih listića; broj važećih glasačkih listića; broj glasova datih za svaku izbornu listu; broj birača prema izvodu iz biračkog spiska; broj birača koji su glasali pospisku i broj birača koji su glasali putem pisma. U zapisnik o radu biračkog odbora unose se i primjedbe i mišljenja članova biračkog odbora, kao i sve druge činjenice od značaja za glasanje. Zapisnik o radu biračkog odbora potpisuju

¹²⁴ Član 74. Zakona o izboru narodnih poslanika

¹²⁵ Član 75. Zakona o izboru narodnih poslanika

¹²⁶ Član 77. Zakona o izboru narodnih poslanika

svi članovi biračkog odbora. Svaki član biračkog odbora dobija kopiju zapisnika o radu biračkog odbora.¹²⁷

Dostavljanje izbornog materijala općinskoj izbornoj komisiji: po utvrđivanju rezultata glasanja birački odbor bez odlaganja, a najkasnije u roku od 12 časova od časa zatvaranja biračkog mjesta, dostavlja općinskoj izbornoj komisiji cijeli izborni materijal na način da neupotrijebljene, nevažeće i važeće glasačke listiće stavlja u posebne koverte na kojima stoji oznaka sadržaja i koje se pečatiraju, a potom, cijeli izborni materijal (zapisnik o radu, izvod iz biračkog spiska, glasačke listiće, kontrolne kupone odvojene od glasačkih listića, pečat biračkog odbora, kao i ostali izborni materijal) stavlja u jedan koverat koji se pečatira.¹²⁸

Općinska izborna komisija: po prijemu izbornog materijala sa biračkih mjesta, općinska izborna komisija utvrđuje: ukupan broj birača upisanih u birački spisak; broj birača koji je glasao na biračkim mjestima; broj birača koji su glasali putem pisma; ukupan broj primljenih glasačkih listića; ukupan broj nevažećih glasačkih listića; ukupan broj važećih glasačkih listića i broj glasova datih za svaku izbornu listu za izbor.¹²⁹

Rezultati glasanja za poslanike u Skupštini: općinska izborna komisija utvrđuje rezultate glasanja za poslanike na biračkim mjestima na svom području, najkasnije u roku od 12 časova od dostavljanja izvještaja sa biračkih mjesta i o tome dostavlja izvještaj sa zapisnikom o svom radu Republičkoj izbornoj komisiji. O rezultatima glasanja za izbor poslanika na biračkim mjestima određenim posebnom odlukom Skupštine Republike, općinska izborna komisija sačinjava poseban izvještaj. Republička izborna komisija utvrđuje privremene rezultate za izbor poslanika, u roku od 12 časova od časa dostavljanja izvještaja općinskih izbornih komisija.¹³⁰

Rezultati glasanja za odbornike na lokalnim izborima: na osnovu rezultata glasanja na svim biračkim mjestima u izbornoj jedinici, općinska izborna komisija utvrđuje privremene rezultate za izbor odbornika, u roku od 12 časova od časa dostavljanja izvještaja sa biračkih mjesta.¹³¹

G.5. Albanija

U Albaniji, nakon provedenog glasanja na izborima, glasački listići se prebrojavaju u centrima za prebrojavanje glasačkih listića. Centri za prebrojavanje glasačkih listića (kao i birački odbori i sjedišta komisija izbornih jedinica) treba da budu smješteni, koliko god je moguće, u javnim zgradama sa besplatnim pristupom, a ne mogu biti smješteni u privatnim zgradama bez posebnog dopuštenja Centralne izborne komisije, u zgradama koje koristi javna uprava, osim obrazovnih, kulturnih i zdravstvenih institucija, i u zgradama koje koristi ili je njihov vlasnik, djelimično ili u potpunosti, politička partija ili kandidat ili osoba koja je s njim u rodbinskom odnosu.¹³²

¹²⁷ Član 90. Zakona o izboru odbornika i poslanika

¹²⁸ Član 91. Zakona o izboru odbornika i poslanika

¹²⁹ Član 92. Zakona o izboru odbornika i poslanika

¹³⁰ Član 92. Zakona o izboru odbornika i poslanika

¹³¹ Član 92. Zakona o izboru odbornika i poslanika

¹³² Član 93. Izbornog zakona (br. 10 019 od 29.12.2008.) Izvor: internetska stranica Centralne izborne komisije Albanije <http://www.cec.org.al> (preuzeto 21.06.2011.)

Najkasnije 60 dana prije datuma izbora prefekt područja podnosi Centralnoj izbornoj komisiji kompletnu listu zgrada na tom području koje zadovoljavaju uslove. Najkasnije 30 dana prije datuma izbora Centralna izborna komisija donosi odluku o određivanju Centra za prebrojavanje glasačkih listića, pri čemu može izabrati općinu koja je u centru distrikta čak i ako se nalazi izvan teritorijalne jurisdikcije izborne jedinice ili općinu na teritoriji izborne jedinice ili čak najveću administrativnu jedinicu, ako općine ne zadovoljavaju zakonom propisane uslove. Pri izboru lokacije Centralna izborna komisija daje prioritet logističkim pogodnostima u pogledu cestovnog saobraćaja, udaljenosti od biračkih odbora i veličine potencijalnih prostorija. U pravilu lokacija Centra za prebrojavanje glasačkih listića se ne mijenja od jednih izbora do drugih. Centar za prebrojavanje glasačkih listića se smješta u velike sale ili fiskulturne sale/gimnazije(?)¹³³. Centri za prebrojavanje glasačkih listića treba da budu na raspolaganju komisijama izbornih jedinica najkasnije 10 dana prije datuma izbora. Komisije izbornih jedinica najkasnije 5 dana prije datuma izbora pozivaju subjekte izbora i članove biračkih odbora da se upoznaju sa Centrom za prebrojavanje glasačkih listića. Pri izboru lokacije Centralna izborna komisija također treba da uzme u obzir mogućnost primjene tehnologije za podršku prebrojavanju glasova. Prije predstavljanja Centra za prebrojavanje glasačkih listića relevantnim subjektima izbora i biračkim odborima Centralna izborna komisija priprema potrebnu logističku infrastrukturu za centar za prebrojavanje, uključujući stalno osvjjetljenje za početak i uspješno provođenje procesa prebrojavanja glasova, u skladu s instrukcijama Centralne izborne komisije i modelom organizacije koji je ona odobrila. U tu svrhu Centralna izborna komisija priprema stolove za rad svakog tima za prebrojavanje, obezbjeđujući da imaju dovoljno prostora za obavljanje procesa prebrojavanja glasova. Stolovi se raspoređuju na način da ih mogu vidjeti članovi komisija izbornih jedinica i posmatrači, kandidati ili predstavnici medija, i da omogućavaju primjenu tehnologije za podršku brojanju glasova. Posmatrači ostaju ispred timova za prebrojavanje na kratkoj udaljenosti od stola, ili, ako se koristi tehnologija, ispred televizijskih monitora. Posmatrači ne smiju imati fizički kontakt sa glasačkim materijalima. Stolovi za rad timova za prebrojavanje, kao i mjesta na kojima sjede članovi komisija izbornih jedinica, moraju biti u istoj prostoriji u kojoj se odvija proces prebrojavanja glasova. Centar za prebrojavanje glasačkih listića ne može imati manje od 5 ni više od 10 stolova za rad. Logističku opremu potrebnu za proces prebrojavanja glasova obezbjeđuje Centralna izborna komisija u saradnji sa drugim centralnim ili lokalnim organima. Centralna izborna komisija odlučuje o upotrebi registracijskih kamera i televizijskih monitora za prikaz glasačkih listića prije njihovog ocjenjivanja. Kamere visoke rezolucije instaliraju se iznad stola na način da omogućavaju snimanje ocjenjivanja svakog glasačkog listića. Filmski snimak se prenosi u stvarnom vremenu na monitorima koji se nalaze ispred posmatrača subjekata izbora. Filmsko snimanje procesa sačuva se elektronski i preda se Centralnoj izbornoj komisiji zajedno sa ostalim izbornim materijalima. Centralna izborna komisija ili, kad je moguće, komisija izborne jedinice također, treba da naprave kopije i da ih stave na raspolaganje subjektima izbora po cijeni koja pokriva troškove reprodukcije.¹³⁴

U svrhu prebrojavanja glasova na nivou izborne jedinice, odlukom komisije izborne jedinice, timovi za prebrojavanje se uspostavljaju dva dana prije dana izbora. Za svaki sto postoje dva tima za prebrojavanje. Članovi timova za prebrojavanje moraju ispunjavati kriterije iz člana 30. i 31. ovog Zakona. Prijedloge za imenovanje članova timova treba podnijeti komisiji izborne jedinice najmanje četiri dana prije datuma izbora. Timovi za prebrojavanje imaju po četiri člana, od kojih se jedan imenuje na prijedlog partije kojoj pripada predsjedavajući

¹³³ U engleskom jeziku značenje ove riječi u UK je fiskulturna sala, a na kontinentu – gimnazija.

¹³⁴ Član 94. Izbornog zakona

komisije izborne jedinice, drugi na prijedlog političke partije kojoj pripada zamjenik predsjedavajućeg, trećeg predlažu partije vladajuće većine i četvrti se imenuje na prijedlog opozicionih partija koje imaju pravo da predlažu članove timova za prebrojavanje za izborne jedinice u skladu sa procedurom iz člana 96. ovog Zakona. Komisija izborne jedinice prilikom odlučivanja o timovima za prebrojavanje imenuje jednog člana tima kao prvog brojitelja i jednog člana kao sekretara. U jednoj polovini timova za prebrojavanje prvog brojitelja predlaže najveća partija većine, a u drugoj polovini najveća partija opozicije. Sekretar tima za prebrojavanje ne pripada istoj političkoj partiji kao prvi brojitelj. Centralna izborna komisija instrukcijom definira proceduru žrijebanja. U slučaju da subjekt izbora ne podnese prijedloge u propisanom roku, komisija izborne jedinice žrijebom određuje zamjenske članove između članova biračkog odbora koji pripadaju istom subjektu izbora na nivou izborne jedinice. Ako nije moguće kompletirati broj članova tima za prebrojavanje, tim funkcionira sa najmanje dva člana. Tim za prebrojavanje prebrojava najmanje 5, a najviše 10 biračkih mjesta. Na kraju tog procesa tim za prebrojavanje zamjenjuje drugi tim za prebrojavanje u skladu sa prvim stavom ovog člana. Centralna izborna komisija normativnim aktom propisuje kriterije za broj timova za prebrojavanje za svaki centar za prebrojavanje glasačkih listića, metode rada, raspodjelu dužnosti između članova tima za prebrojavanje i pravila o redosljedu postupaka.¹³⁵

Političke partije koje imaju pravo predložiti trećeg i četvrtog člana timova za prebrojavanje, izuzimajući partije koje predlažu predsjedavajućeg i zamjenika predsjedavajućeg komisije izborne jedinice, utvrđuju se žrijebanjem u Centralnoj izbornoj komisiji između liste političkih partija parlamentarne većine i liste partija parlamentarne opozicije koje su registrovane na izborima i koje su dobile najmanje dva mjesta na prethodnim izborima za Skupštinu. U svakom slučaju, nakon žrijebanja za svaku izbornu jedinicu, pravo predlaganja dvaju članova timova za prebrojavanje pripada jednoj partiji parlamentarne većine i jednoj partiji parlamentarne opozicije. Najkasnije 30 dana prije datuma izbora Centralna izborna komisija organizira žrijebanje za svaku izbornu jedinicu u prisustvu zainteresiranih političkih partija. Proceduru žrijebanja utvrđuje Centralna izborna komisija posebnom instrukcijom.¹³⁶

Nakon donošenja odluke o zatvaranju biračkog mjesta, predsjedavajući biračkog odbora zajedno sa članovima biračkog odbora postupa sljedećim redosljedom: pod nadzorom svih članova biračkog odbora pečati glasačke kutije sigurnosnim kodom koji je poslala Centralna izborna komisija u skladu sa članom 100. ovog Zakona, na dijelu gdje se ubacuju glasački listići. Serijski broj pečata se zapisuje u zapisnik o zatvaranju biračkog mjesta, kao i u knjizi zapisnika sa sjednica biračkog odbora. Ako se pečat sa sigurnosnim kodovima ošteti prilikom zatvaranja kutije, zamjenjuje se jednim od dodatnih pečata. Broj sigurnosnog koda oštećenog pečata se zapisuje u zapisnik o zatvaranju biračkog mjesta i u knjizi zapisnika sa sjednica. Pod nadzorom svih članova biračkog odbora predsjedavajući zatim počinje brojati koliko je birača glasalo, u skladu sa njihovim potpisima na biračkom spisku, kao i koliko je glasača u posebnom registru u skladu sa članom 55. ovog Zakona. Predsjedavajući glasno izgovara broj glasača ostalim članovima biračkog odbora. Poziva ih da potvrde broj koji je on izgovorio i naređuje sekretaru biračkog odbora da u zapisnik o zatvaranju biračkog mjesta i u knjigu zapisnika sa sjednica biračkog odbora zapiše broj osoba koje su glasale na tom biračkom mjestu, u skladu sa tačkom (a) ovog stava. Ako ima primjedbi na utvrđivanje broja glasača, odluku donosi birački odbor. Sekretar biračkog odbora zapisuje odluku donesenu u tom slučaju u zapisnik o zatvaranju biračkog mjesta i u knjigu zapisnika sa sjednica. Pod

¹³⁵ Član 95. Izbornog zakona

¹³⁶ Član 96. Izbornog zakona

nadzorom svih članova biračkog odbora predsjedavajući zatim počinje prebrojavati neupotrijebljene glasačke listiće i na kraju prebrojavanja obavještava članove biračkog odbora o tom broju. Na zahtjev člana biračkog odbora predsjedavajući je dužan da ponovi prebrojavanje neupotrijebljenih glasačkih listića. Na kraju prebrojavanja neupotrijebljeni glasački listići se stavljaju u kovertu s oznakom “NEUPOTRIJEBLJENI GLASAČKI LISTIĆI”. Broj neupotrijebljenih glasačkih listića zapisuje se u zapisnik o zatvaranju biračkog mjesta i u knjigu zapisnika sa sjednica biračkog odbora. Pod nadzorom svih članova biračkog odbora predsjedavajući zatim utvrđuje broj upotrijebljenih glasačkih listića, pri čemu od ukupnog broja glasačkih listića koje je birački odbor dobio oduzima broj neupotrijebljenih glasačkih listića. Broj upotrijebljenih glasačkih listića se upoređuje sa brojem kontrolnih kupona za glasačke listiće. Broj upotrijebljenih glasačkih listića zapisuje se u zapisnik o zatvaranju biračkog mjesta i u knjigu zapisnika sa sjednica biračkog odbora. U slučaju da se razlikuje od broja kontrolnih kupona, zapisuje se i ta činjenica. Pod nadzorom svih članova biračkog odbora predsjedavajući zatim broji nevažeće glasačke listiće, koji se nalaze u koverti s oznakom “NEVAŽEĆI GLASAČKI LISTIĆI”. Broj nevažećih glasačkih listića zapisuje se u zapisnik o zatvaranju biračkog mjesta i u knjigu zapisnika sa sjednica biračkog odbora. Na kraju se u kutiju sa izbornim materijalima zatvaraju: gore navedene koverta, kontrolni listići, birački spisak, posebni registar u skladu sa članom 55. ovog Zakona, originali odluka biračkog odbora, neupotrijebljeni obrasci za odluke biračkog odbora, štambilj biračkog odbora, štambilj predsjedavajućeg biračkog odbora, pečati sa neupotrijebljenim sigurnosnim kodovima, pečati s oštećenim sigurnosnim kodovima i knjiga zapisnika sa sjednica biračkog odbora. Brojevi sigurnosnih kodova kojima će se kutija sa izbornim materijalima zatvoriti prvo se zapisuju u zapisnik o zatvaranju biračkog mjesta i u knjigu zapisnika sa sjednica biračkog odbora. Nakon što se svi podaci zapišu u zapisnik o zatvaranju biračkog mjesta, zabilježi se tačno vrijeme završetka zvaničnog evidentiranja. Original zapisnika o zatvaranju biračkog mjesta stavlja se u kutiju sa izbornim materijalima, koja se odmah pečati sigurnosnim kodovima. Kopije zapisnika o zatvaranju biračkog mjesta daju se članovima biračkog odbora i posmatračima parlamentarnih partija. Prilikom izbora gradonačelnika i Gradskog vijeća Tirane dio izbornog materijala se stavlja u posebnu kutiju s oznakom “OPĆINA TIRANA”, a dio u drugu kutiju s oznakom “OPĆINA BR. ...”¹³⁷

Odmah po završetku navedenih postupaka glasačke kutije sa glasačkim listićima i kutija sa izbornim materijalima šalju se u propisani Centar za prebrojavanje glasačkih listića. Ostali materijali koji su korišteni tokom izbornog procesa predaju se komisiji izborne jedinice u rokovima i na način kako propiše Centralna izborna komisija. Glasačke kutije sa glasačkim listićima i kutiju sa izbornim materijalima treba isporučiti Centru za prebrojavanje glasačkih listića što je moguće prije, a najkasnije 3 sata poslije završetka glasanja na biračkom mjestu. Isporuka se obavlja motornim vozilom u kojem se nalaze članovi i sekretar biračkog odbora, kao i policajac, koji je zadužen za garantiranje pratnje i netaknutosti glasačke(ih) kutije(a) sa glasačkim listićima i kutije sa izbornim materijalima. Centralna izborna komisija daje ovlaštenje komisiji izborne jedinice i obezbjeđuje novac potreban za obezbjeđenje prevoza kutija motornim vozilom. Policajac je stalni policajac državne policije, osim policije za kriminal, kojeg je, na prijedlog generalnog direktora državne policije, Centralna izborna komisija zadužila da bude pratnja. Policajac u pratnji cijelo vrijeme nosi uniformu državne policije, a na vidljivom mjestu, uz čitljivo prezime, nosi broj koji mu je dodijelila Centralna izborna komisija.¹³⁸

¹³⁷ Član 113. Izbornog zakona

¹³⁸ Član 114. Izbornog zakona

Komisija izborne jedinice zadužuje jedan ili više timova da prime glasačku(e) kutiju(e) sa glasačkim listićima i kutiju(e) sa izbornim materijalima. Prijemni tim čine dva člana komisije izborne jedinice različitih političkih pripadnosti, a predlažu ih predsjedavajući i zamjenik predsjedavajućeg komisije izborne jedinice. Ako se smatra potrebnim, komisija izborne jedinice može imenovati dvije osobe za svaki tim da pomažu prilikom primanja kutija, a one će uglavnom obavljati slaganje kutija po instrukcijama komisije izborne jedinice. Osoblje za podršku bira se sa liste članova timova za prebrojavanje, uz garantiranje političke ravnoteže između većine i opozicije. Kutije se moraju primiti čim stignu u Centar za prebrojavanje glasačkih listića, u skladu sa pravilima koja utvrđuje Centralna izborna komisija. Tokom procesa primanja kutija timovi za prijem zapisuju u knjigu prijema brojeve sigurnosnih kodova pečata na kutijama, odmah provjeravaju i verifikuju da li brojevi sigurnosnih kodova pečata na kutijama odgovaraju brojevima sigurnosnih kodova zabilježenim u evidenciji za to biračko mjesto (u skladu sa članom 113. ovog Zakona). Ako kodovi ne odgovaraju jedan drugom, tim za prijem obavještava o tome komisiju izborne jedinice i traži da ona obilježi tu kutiju kao “NEISPRAVNU KUTIJU”. Komisija izborne jedinice odmah ovjerava da kodovi ne odgovaraju jedan drugom i donosi odluku u skladu sa tačkom 4. niže ovog člana. Ustanovljene razlike se zapisuju u evidenciju prijema i knjigu zapisnika sa sjednica komisije izborne jedinice. Kada tim za prijem, prilikom primanja kutija, ustanovi da jedan ili više pečata sa sigurnosnim kodovima nedostaje ili da je/su oštećen(i), da su pečati sa sigurnosnim kodovima postavljeni na način da ostavljaju prostor između kutije i njenog poklopca, da kutija ima na sebi ili na poklopcu pukotine koje omogućavaju da se ubaci ili izvuče glasački listić ili drugi izborni materijal, ili da je kutija drugačije vrste, oblika ili veličine od one koju je propisala Centralna izborna komisija, tada tim za prijem odmah obavještava komisiju izborne jedinice o toj nepravilnosti i traži da ona označi tu kutiju kao “NEISPRAVNU KUTIJU”. Komisija izborne jedinice odmah ovjerava tu nepravilnost i donosi odluku u skladu sa tačkom 4. niže ovoga člana. Ustanovljena nepravilnost se zapisuje u evidenciju prijema i u knjigu zapisnika sa sjednica komisije izborne jedinice. Kada timovi za prijem ustanove gore navedene nepravilnosti, ta kutija sa glasačkim listićima se smatra “NEISPRAVNOM KUTIJOM” i šalje se u ugao sa neispravnim kutijama, a kutija sa izbornim materijalima i, u slučaju lokalnih izbora, druga kutija sa glasačkim listićima, su predmet procedure po članu 116.-119. ovog Zakona. U slučaju lokalnih izbora, ako se obje kutije sa glasačkim listićima smatraju neispravnim, obje kutije sa glasačkim listićima i odgovarajuća kutija sa izbornim materijalima stavljaju se u ugao sa neispravnim kutijama. Kada je samo kutija sa izbornim materijalima utvrđena kao “NEISPRAVNA KUTIJA”, i za nju se obavlja procedura otvaranja i prebrojavanja zajedno sa kutijama sa glasačkim listićima. Kutije sa glasačkim listićima utvrđene kao “NEISPRAVNE KUTIJE” komisija izborne jedinice ne smije otvarati nikako i ni iz kojeg razloga i te kutije se ne smiju prosljeđivati timu za prebrojavanje. One se šalju zajedno sa kutijama sa izbornim materijalima Centralnoj izbornoj komisiji u svrhu administrativne istrage u skladu sa članom 138. tačka 4. ovog Zakona. Komisija izborne jedinice čuva Evidenciju onoga što je ustanovljeno, u koju bilježi podatke o kutijama sa glasačkim listićima ili o kutijama sa izbornim materijalima koje su proglašene neispravnim u skladu sa gore navedenim odredbama ovog člana, uz podatke o netačnostima i nepravilnostima ustanovljenim tokom primjene procedura iz člana 116. ovog Zakona. Kopije Evidencije onoga što je ustanovljeno daju se članovima komisije izborne jedinice i posmatračima parlamentarnih partija. Članovi tima za prijem, predsjedavajući, zamjenik predsjedavajućeg i sekretar biračkog odbora i policajac zadužen da im bude pratnja potpisuju Evidenciju prijema. Originalom Evidencije prijema upravlja komisija izborne jedinice, koja daje kopiju predsjedavajućem i zamjeniku predsjedavajućeg biračkog odbora i policajcu koji im je bio pratnja. Policajac odlazi odmah nakon što primi kopiju Evidencije prijema, koja se dostavlja zajedno sa izvještajem njegovoj komandi. Centralna izborna

komisija priprema Evidenciju prijema kao obrazac, koji mora sadržavati vrijeme prijema, broj biračkog mjesta, brojeve pečata sa sigurnosnim kodovima za pečaćenje kutija, prostor za opis ustanovljenog nesklada ili nepravilnosti i prostor za potpise. Kutije sa glasačkim listićima i kutije sa izbornim materijalima koje prime timovi za prijem stavljaju se na mjesto koje je za tu svrhu unaprijed odredila komisija izborne jedinice. To mjesto mora biti u istoj prostoriji u kojoj se odvija prebrojavanje i mora biti osigurano od bilo kakvog uplitanja neovlaštenih osoba.¹³⁹

Prebrojavanje glasačkih listića: komisija izborne jedinice donosi odluku o početku prebrojavanja glasova tek nakon što primi sve glasačke kutije sa glasačkim listićima i kutije sa izbornim materijalima sa svih biračkih mjesta koja su pod njenom nadležnošću. Za Tiranu općinska izborna komisija započinje prebrojavanje sljedećim redoslijedom: glasačke kutije za gradonačelnika Tirane i Gradsko vijeće, zatim glasačke kutije za načelnika općine i općinsko vijeće.

Članovi timova za prebrojavanje sa hrpe glasačkih kutija uzimaju, jednu po jednu, od najmanjeg ka najvećem rednom broju biračkih mjesta, glasačke kutije sa glasačkim listićima i odgovarajuću kutiju sa izbornim materijalima samo jednog glasačkog mjesta i stavljaju ih pored stola odgovarajućeg tima za prebrojavanje. Zatim članovi tima za prebrojavanje dobivaju od sekretara komisije izborne jedinice uzorak radi usporedbe sa štembiljem predsjedavajućeg biračkog odbora koji je pohranjen u skladu sa tačkom 2. člana 100. ovog Zakona. Na početku tim za prebrojavanje obavlja proceduru verifikacije podataka koji se nalaze u Evidenciji završetka glasanja (zatvaranja biračkog mjesta). Tim obavlja verifikaciju na sljedeći način: prvi brojitelj uzima kutiju sa izbornim materijalima, postavlja je na stol i otvara je lomeći pečate sa sigurnosnim kodovima. Iz kutije se uzima Evidencija završetka glasanja i obavlja se verifikacija u smislu da li se u kutiji nalaze koverta "NEUPOTRIJEBLJENI GLASAČKI LISTIĆI" sa kontrolnim kuponima, koverta "NEVAŽEĆI GLASAČKI LISTIĆI", birački spisak, uključujući posebni registar iz člana 55. ovog Zakona, originali odluka biračkog odbora, neiskorišteni obrasci za odluke biračkog odbora, štembilj biračkog odbora, štembilj predsjedavajućeg biračkog odbora, pečati sa neiskorištenim sigurnosnim kodovima, pečati s oštećenim sigurnosnim kodovima (ako ih ima) i knjiga zapisnika sa sjednica biračkog odbora. Prvi brojitelj prvo uspoređuje štembilj predsjedavajućeg biračkog odbora sa uzorkom i članovima tima iznosi svoje mišljenje. Prvi brojitelj prebrojava neupotrijebljene glasačke listiće i, na kraju prebrojavanja, sa brojem upoznaje članove tima za prebrojavanje i posmatrača subjekata izbora. Sekretar tima za prebrojavanje uspoređuje izrečeni rezultat sa onim koji je zabilježen u zapisniku sa završetka glasanja. Ako se cifre ne podudaraju, ili ako bilo koji od članova tima za prebrojavanje traži ponovno prebrojavanje, prvi brojitelj je dužan da ponovo započne prebrojavanje neupotrijebljenih glasačkih listića. Prvi brojitelj prebrojava nevažeće glasačke listiće i na kraju prebrojavanja upoznaje sa brojem članove tima za prebrojavanje i posmatrača subjekata izbora. Sekretar tima za prebrojavanje uspoređuje izrečenu cifru sa onom koja je zabilježena u zapisniku sa završetka glasanja. Ako se cifre ne podudaraju, ili ako bilo koji od članova tima za prebrojavanje traži ponovno prebrojavanje, prvi brojitelj je dužan da ponovo započne prebrojavanje nevažećih glasačkih listića. Prvi brojitelj prebrojava birače koji su glasali prema potpisima na biračkom spisku, uključujući one u skladu sa članom 55. ovog Zakona, i na kraju prebrojavanja upoznaje sa brojem članove tima za prebrojavanje. Sekretar tima za prebrojavanje uspoređuje izrečenu cifru s onom koja je zabilježena u zapisniku sa završetka glasanja. Ako se cifre ne podudaraju, ili ako bilo koji od članova tima za prebrojavanje traži ponovno prebrojavanje, prvi brojitelj je dužan da ponovo započne prebrojavanje birača koji

¹³⁹ Član 115. Izbornog zakona

su glasali. Prvi brojitelj, na osnovu usporedbe ovjerenih cifara, izračunava i proglašava broj upotrijebljenih glasačkih listića, koji se dobiva iz razlike između ukupnog broja glasačkih listića u skladu sa zapisnikom sa završetka glasanja i broja neupotrijebljenih glasačkih listića. Sekretar tima za prebrojavanje ovjerava izrečenu cifru u odnosu na cifru koja je zabilježena u zapisniku. Nakon završetka verifikacije prvi brojitelj tima za prebrojavanje zatvara kutiju sa izbornim materijalima pečatima sa sigurnosnim kodovima, ostavljajući zapisnik sa završetka glasanja izvan kutije. Sekretar tima za prebrojavanje bilježi brojeve kodova u zapisnik tima za prebrojavanje o zatvaranju kutija sa izbornim materijalima. Kutija sa izbornim materijalima se ponovo postavlja pored stola komisije izborne jedinice. Nakon toga prvi brojitelj postavlja glasačku kutiju sa glasačkim listićima na stol i otvara je lomeći pečate sa sigurnosnim kodovima. U slučaju lokalnih izbora, glasačka kutija za političke partije i/ili izborne koalicije otvara se tek nakon završetka procedure prebrojavanja i ocjenjivanja za kandidate za načelnike lokalnih jedinica i zatvaranja te kutije. Prvi brojitelj i članovi tima za prebrojavanje uzimaju iz kutije glasačke listiće i kovertu sa evidencijom pečaćenja, otvaraju glasačke listiće i stavljaju ih na stol sa poleđinom okrenutom prema gore. Prvi brojitelj prebrojava tako složene glasačke listiće i na kraju upoznaje sa brojem članove tima za prebrojavanje i posmatrača subjekata izbora. Izrečena cifra se uspoređuje sa cifrom koja predstavlja razliku između broja upotrijebljenih glasačkih listića i broja nevažećih glasačkih listića. Ako se cifre ne podudaraju, ili ako bilo koji od članova tima za prebrojavanje traži ponovno prebrojavanje, prvi brojitelj je dužan da ponovo započne prebrojavanje glasačkih listića. Ako se kao rezultat verifikacije provedene u skladu sa ovim članom utvrde netačnosti ili nepravilnosti, tim za prebrojavanje ili bilo koji od posmatrača subjekata izbora koji utvrde te netačnosti ili nepravilnosti odmah o tome obavještavaju komisiju izborne jedinice. Obavještava se podizanjem ruke i bez pomicanja sa svoga mjesta. Podizanje ruke obustavlja svako dalje postupanje tima za prebrojavanje dok komisija izborne jedinice ne bude obaviještena o problemu i dok ga ne verificira. Ako komisija izborne jedinice potvrdi netačnost ili nepravilnost, ona to bilježi u Zapisnik o onome što je ustanovljeno. Tek nakon biježenja netačnosti ili nepravilnosti u zapisnik komisija izborne jedinice donosi odluku da tim za prebrojavanje nastavi proceduru prebrojavanja glasova. Tim za prebrojavanje se odmah obavještava o odluci komisije izborne jedinice.¹⁴⁰

Ocjenjivanje glasova počinje odmah nakon završetka prebrojavanja glasačkih listića. Prvi brojitelj tima za prebrojavanje potpuno otvara svaki glasački listić i ocjenjuje ga naglas, postupajući sljedećim redoslijedom: utvrđuje da li je glasački listić iste veličine, oblika i boje kao glasački listić koji je propisala Centralna izborna komisija; ako nije, on ocjenjuje taj glas kao nevažeći; utvrđuje da li se na glasačkom listiću nalazi štembilj biračkog odbora i štembilj predsjedavajućeg biračkog odbora; ako se ne nalazi, prvi brojitelj ocjenjuje taj glas kao nevažeći; utvrđuje da li postoji neki drugi, ovim zakonom propisani, razlog za proglašavanje glasa nevažećim; ako postoji, prvi brojitelj ocjenjuje taj glas nevažećim. Ako nijedna od gore opisanih okolnosti nije utvrđena, prvi brojitelj daje svoju ocjenu, a zatim predlaže da ocjenu daju ostali članovi tima. Prvi brojitelj je dužan da članovima tima za prebrojavanje pokaže glasačke listiće, kao i da omogućiti da kamera za snimanje pročita glasački listić u skladu sa tačkom 4. člana 94. ovog Zakona. Ako se članovi tima za prebrojavanje i posmatrači subjekata izbora slažu s ocjenom prvog brojitelja, glasački listić se stavlja u odgovarajuću kategoriju i prvi brojitelj zatim ocjenjuje sljedeći glasački listić. Ako se bilo koji član tima za prebrojavanje ili posmatrač subjekata izbora ne slaže s ocjenom prvog brojitelja, prvi brojitelj stavlja sporni glasački listić na posebno mjesto za sporne glasačke listiće i ocjenjuje sljedeći listić. Glasački listići, u skladu s tim kako su ocijenjeni, postavljaju se na stol na posebna i

¹⁴⁰ Član 116. Izbornog zakona

odvojena mjesta u grupe glasova za svaki subjekt izbora, nevažećih glasova i spornih glasova. U slučaju koalicija, važeći glasovi za svaku partiju članicu koalicije grupiraju se odvojeno, jedni blizu drugih, identificirajući tako glasove za svaku partiju članicu koalicije. Na kraju prebrojavanja svake glasačke kutije tim za prebrojavanje ponovno ocjenjuje sporne glasačke listiće. Ako i nakon ponovnog ocjenjivanja i dalje postoje sporni glasački listići, prvi brojitelj ili svaki član poziva komisiju izborne jedinice da ocijeni sporne glasove iz te kutije. Komisija odmah ocjenjuje svaki sporni glasački listić i o tome donosi odluku. Rezultat koji komisija proglasi bilježi se u knjigu evidencije komisije izborne jedinice i uključuje se u odgovarajuću tabelu rezultata biračkog mjesta koju priprema tim za prebrojavanje. Na poleđini svakog spornog glasačkog listića prvi brojitelj čitko bilježi razloge zašto je bio sporan. Vodi se posebna zvanična evidencija spornih glasačkih listića, na način kako je propisala Centralna izborna komisija, gdje se bilježi ukupan broj spornih glasačkih listića za jedno glasačko mjesto. Prilikom tabelarnog prikazivanja rezultata, u skladu sa članom 119. ovog Zakona, sporni glasački listići i zvanična evidencija o njima stavljaju se u kovertu s oznakom "SPORNI GLASAČKI LISTIĆI". Nakon prebrojavanja i ocjenjivanja glasova iz svake glasačke kutije u skladu s ovim članom, prvi brojitelj prebrojava glasove za svaki subjekt izbora po redoslijedu subjekata na glasačkom listiću. Nakon svakog prebrojavanja on upoznaje sa cifrom članove tima za prebrojavanje i posmatrača subjekata izbora. Ako bilo koji od članova tima za prebrojavanje zatraži, prvi brojitelj je dužan da ponovno započne prebrojavanje glasova za taj subjekt izbora. Ako nakon drugog prebrojavanja i dalje postoje primjedbe, prvi brojitelj ili član tima koji ima primjedbu obavještava komisiju izborne jedinice podizanjem ruke. Podizanje ruke obustavlja svako dalje postupanje tima za prebrojavanje dok komisija izborne jedinice ne donese odluku. Komisija na licu mjesta prebrojava sporne glasove za taj subjekat izbora i naređuje timu za prebrojavanje da cifru koji komisija utvrdi zabilježi u tabelu rezultata za to biračko mjesto.¹⁴¹

Po završetku gore navedene procedure prvi brojitelj zajedno sa ostalim članovima tima za prebrojavanje popunjava tabelu rezultata za to biračko mjesto u skladu s obrascem koji je propisala Centralna izborna komisija. Original tabele izbornih rezultata, uključujući glasove koje je osporio neki član tima za prebrojavanje, ako ih ima, tim za prebrojavanje lično i odmah predaje komisiji izborne jedinice. Kopija tabele daje se svakom članu tima za prebrojavanje i posmatračima subjekata izbora. Jedna kopija se odmah šalje Centralnoj izbornoj komisiji elektronski. Po završetku navedene procedure glasački listići se stavljaju u odvojene koverta za svaki subjekt izbora, osim spornih glasačkih listića, a nevažeći glasovi se stavljaju u kovertu s oznakom "NEVAŽEĆI GLASOVI". Sve koverta se stavljaju u glasačku kutiju, a kutija se pečati pečatima sa sigurnosnim kodovima. Brojevi kodova se bilježe u tabelu rezultata. Nakon toga, u slučaju lokalnih izbora, kutija se ponovo stavlja pored stola tima za prebrojavanje, a uzima se kutija sa glasačkim listićima za političke partije ili izborne koalicije. Tek nakon što je poslao obrađene kutije na predviđeno mjesto u dvorani Centra za prebrojavanje glasačkih listića i predao komisiji izborne jedinice odgovarajuću tabelu rezultata za prebrojano biračko mjesto, tim za prebrojavanje uzima glasačke kutije sa glasačkim listićima i izbornim materijalima sljedećeg biračkog mjesta sa hrpe glasačkih kutija.¹⁴²

Osobe prisutne tokom procesa prebrojavanja glasova: tokom procesa prebrojavanja glasova u Centru za prebrojavanje glasačkih listića prisutni mogu biti samo članovi i sekretar komisije izborne jedinice, članovi timova za prebrojavanje, kandidati, posmatrači subjekata

¹⁴¹ Član 118. Izbornog zakona

¹⁴² Član 119. Izbornog zakona

izbora, ostali akreditirani posmatrači, akreditirani predstavnici medija i tehničko osoblje koje je Centralna izborna komisija ovlastila da održava sistem kamera. Komisija izborne jedinice poduzima mjere i nadležna je za zabranu ulaska drugih osoba osim gore navedenih u Centar za prebrojavanje glasačkih listića. Kada su takve druge osobe prisutne, komisija izborne jedinice odmah obavještava službenike državne policije putem odluke, a slučaj se bilježi u knjigu zapisnika sa sjednica komisije izborne jedinice, uključujući precizno vrijeme dolaska i odlaska službenika državne policije.¹⁴³

H. ZAKLJUČAK

U pet navedenih zemalja, prema procedurama koje smo naveli, prva sjednica parlamenta održava se najkasnije 20 dana (u jednom slučaju moguće i 10 dana) nakon provedenih izbora ili 30 dana od dana objavljivanja (proglašenja) konačnih rezultata izbora. Rokovi za predlaganje i imenovanje mandataru i formiranje vlade razlikuju se od zemlje do zemlje, ali u svim zemljama, u slučaju da se iscrpe propisani rokovi, predsjednik države raspušta parlament i raspisuje izbore (u jednom slučaju, pod propisanim uslovima, vlada može raspustiti parlament).

Za glasanje na lokalnim izborima potrebno je prebivalište na području za koje se provode izbori.

U državama članicama Evropske unije državljani drugih država članica Evropske unije mogu glasati na lokalnim izborima, a u nekima od njih to pravo imaju, pod propisanim uslovima, i državljani država koje nisu članice Evropske unije.

Po završetku glasanja prebrojavanje glasačkih listića obavljaju birački odbori na biračkom mjestu, osim u Albaniji, gdje se prebrojavanje glasačkih listića obavlja u centrima za prebrojavanje glasačkih listića, prema proceduri koju propisuje Izborni zakon.

¹⁴³ Član 121. Izbornog zakona

I. LITERATURA I IZVORI

Dokument Venecijanske komisije *Out of Country Voting*, izvor – internetska stranica Venecijanske komisije: www.venice.coe.int/ (preuzeto 15. juna 2011. godine)

Groenendijk, Kees Local: *Voting Rights for Non-Nationals in Europe: What We Know and What We Need to Learn*, Migration Policy Institute, 2008., sa internetske stranice: www.migrationpolicy.org

The Finnish Election System, s internetske stranice Ministarstva pravde Finske: <http://www.vaalit.fi>

Internetska stranica Uradnog lista Republike Slovenije: <http://www.uradni-list.si>

Internetska stranica Vlade Republike Slovenije: <http://www.vlada.si>

Internetska stranica Državne izborne komisije Republike Slovenije: <http://www.dvk.gov.si>

Internetska stranica predsjednika Republike Slovenije: <http://www.up-rs.si/up-rs>

Internetska stranica Narodnih novina Republike Hrvatske: <http://narodne-novine.nn.hr>

Internetska stranica Narodne skupštine Republike Srbije: www.parlament.gov.rs

Internetska stranica Republičke izborne komisije Srbije: www.rik.parlament.gov.rs

Internetska stranica Pravne baze: www.paragraf.rs

Internetska stranica Zaštitnika građana (ombudsmana) Republike Srbije: www.ombudsman.rs

Internetska stranica Beogradskog centra za ljudska prava: www.bgcentar.org.rs

Internetska stranica Skupštine Crne Gore <http://www.skupstina.me>

Internetska stranica predsjednika Republike Albanije: <http://www.president.al>

Internetska stranica Centralne izborne komisije Albanije <http://www.cec.org.al>

Internetska stranica Parlamenta Finske <http://web.eduskunta.fi>

Internetska stranica <http://aceproject.org>

Internetska stranica <http://www.citizensinformation.ie/en>